

Vincze Gábor

LEFELÉ A LEJTŐN

– Magyar–román kapcsolatok 1989 első felében,
a magyar diplomáciai iratok tükrében –

Húsz évvel ezelőtt, 1989-ben a magyar–román párt- és államközi kapcsolatok évtizedek óta nem tapasztalt mélységbe süllyedtek. A „létező szocializmus” két országa hiába volt egy katonai szövetség (a Varsói Szerződés) és egy gazdasági integráció (a KGST) tagja, viszonyukat a kutya-macska barátság jellemezte a nyolcvanas években. Részben Ion Lăncrănjan 1982-es hírhedt pamfletje (a *Cuvânt despre Transilvania*) kiadása¹ után fölerősödő magyarellenes média-kampány miatt, részben azonban a mind durvább magyarellenes kisebbségpolitika és annak következményei (a menekültkérdés) vezetett el a kétoldalú viszony megromlásához.

Az egyre vadabb román médiahadjáratra a nyugati és a „szocialista” sajtó is felfigyelt. Ekkor egyébként már igen rossz volt Románia nyugati sajtója, egyre több cikkben foglalkoztak a magyar kisebbség durva elnyomásával, a neosztalinista, szélsőségesen sovinszta diktatúra újabb és újabb intézkedéseivel. 1988 tavaszán nyilvánosságra került a „Conducător” újabb örült ötlete, az ún. „település-szisztematizálási” (közkeletű nevén a falurombolási) terv², mely nagy felháborodást váltott ki külföldön (is).

1 Bővebben lásd Vincze Gábor: Lăncrănjantól Lăncrănjanig. Fejezet a magyar–román kapcsolatok nyolcvanas évekbeli történetéből In: *Magyar Kisebbség*, 2006. 3–4. sz., 262–361.

2 Kevesen tudják, hogy a „település-szisztematizálás”-ról Ceaușescu először az RKP KB 1967. október 5–6-i plenárisán tett említést, majd az 1969 augusztusában megtartott X. pártkongresszuson kijelentette: ténylegesen hozzá kell látni „a községrendezési tervek” megvalósításához. Ezt követően pár évig csend volt, majd a néptanácsi elnökök első, 1976. február 4–6-án tartott kongresszusán nyíltan kijelentette: a községek rendezésénél arra törekszünk, hogy csökkentjük a falvak számát, [...] erőteljes központokat építsünk ki, és a fejlődőképes községekbe és falvakba összpontosítsuk a legfontosabb gazdasági és társadalmi tevékenységet.” (*Előre*, 1976. február 7.) Feltehetően az apparatus passzív ellenállása – és a fokozódó gazdasági nehézségek miatt – a nyolcvanas évek közepéig ismét nem történt semmi. 1987. december 14–16-i országos pártkonferencián bejelentette: „A leghatározottabban munkálkodni kell különösképpen azért, hogy 2000-ig befejezzük a városok és községek rendezésére, szervezésére és korszerűsítésére, a beépített területek leszűkítésére vonatkozó

1988. június 27-én Budapesten mintegy ötvenezres (egyesek szerint százezres) tömegdemonstráció volt, melyen a fenti agyament terv ellen tiltakoztak az anyaországi, valamint a Romániából addig elmenekült magyar és román résztvevők. Válaszul másnap Bukarest bezáratta a kolozsvári magyar főkonzulátust, a diplomatákat pedig kiutasította az országból – ami páratlan lépés volt a „szocialista blokk” történetében.

A falurombolási terv végrehajtása 1989 első felében is foglalkoztatta a magyar diplomatákat. Mint az itt közölt 1989 januári, illetve májusi jelentésekből (lásd a 2. sz. és 5. sz. alatti iratokat) is kitetszik, a nagykövetség meglehetősen pontos és részletes információkkal rendelkezett. Ezeket azonban a budapesti vezetés – mintegy illusztrálendő, hogy mennyire megváltoztak a viszonyok – kiszivárogtatta: a külügyminisztérium háttérintézménye, a Magyar Külügyi Intézet folyóirata, a *Külpolitika* 1989 tavaszán kiadott egy tematikus Románia-számot, melyben terjedelmes tanulmány foglalkozott a „falurendezéssel”.³

A romló (sok esetben elviselhetetlen) életkörülmények, valamint az újabb és újabb magyarellenos intézkedések (a végzős magyar egyetemisták színromán vidékre történő kihelyezésétől a magyar nyelvű oktatás elrománosításáig) egyre nagyobb tömegeket készítettek arra, hogy elhagyják szülőföldjüket. A tömegessé váló menekülthullám természetesen a magyar diplomáciát, illetve a budapesti illetékeseket is foglalkoztatta. A növekvő migrációs szándéokra már a nyolcvanas évek közepén fölfigyeltek az illetékesek. Ekkor azonban még az volt a gyakorlat, hogy szigorúan csak családgyesítés címén lehetett Magyarországra áttelepedni, és ha valaki nem tudott fölmutatni egy közeli rokont, magyar részről nem járultak hozzá az áttelepedéséhez.⁴ Sokan a menekülésnek azt az útját választották, hogy

programot...”. (*Előre*, 1987. december 17.) A bukaresti magyar nagykövetség először egy 1988. március 30-i jelentésében értesítette a külügyminisztériumot erről a tervről.

3 A tanulmányok a Külügyminisztérium Sajtóosztálya koordinálásával készültek. A falurombolásról szóló tanulmányt az akkor már Budapesten élő Keszthelyi Gyula, a kolozsvári pártlap, az *Igazság* korábbi főszerkesztője írta – álnéven.

4 Kivételt csak ritkán tettek: például Tamás Gáspár Miklósnak 1975-ben még visszautasították az áttelepedési kérelmét, de két év múlva – föltehetően „illegalista” múltú kommunista szüleiire való tekintettel – „magas pártfogói” (Knopp András, és a háttérből valószínűleg maga Aczél György) lehetővé tették az áttelepedést. Az *Ellenpontok* szerkesztőit (Ara-Kovács Attilát, valamint Tóth Károlyt és családját) ugyancsak hosszú huza-vona után, politikai okokból engedték be. Az már más kérdés, hogy mindegyik esetben megbánták az illetékesek az „engedékenységet”, mert „TGM” és Ara-Kovács az ún. „demokratikus ellenzék”-hez csatlakoztak, míg Tóth Károly a népi-nemzeti ellenzék holdudvarában tevékenykedett.

„álházasságot” kötöttek magyar állampolgárságú személlyel és így tudták elhagyni Romániát. A fenti gyakorlat miatt a nyolcvanas évek közepéig évente mintegy 3–400 személy tudott csak Magyarországra legálisan áttelepedni, azt követően pedig ez a szám lassan növekedni kezdett, de így is csak pár ezer főről volt szó, mely szám hamarosan eltörpült „az útlevéllal jogellenesen Magyarországon tartózkodó román állampolgárok”, illetve a „zöldhatáron” átszököttek számához képest. (Az erdélyi magyar kollektív emlékezetben tapasztalatunk szerint nagyságrendekkel nagyobb szám él a nyolcvanas évek közepe előtt hivatalosan áttelepedettek számát illetően, ám ez nem felel meg a valóságnak.) Magyar részről ennek a „szigorúságnak” az volt az oka, hogy nem szerették volna, ha a románoknak sikerült volna Erdélyt „magyartalanítani”, ha a magyarság úgy „eltűnt” volna, mint a zsidók és a szászok, svábok. Ráadásul az is aggasztotta Budapestet, hogy a kitelepedők jelentős része humán értelmiségi, pedagógusok, irodalmárok, sőt még lelkészek is akadtak az áttelepedők között (lásd az 1. sz. iratot) – tehát pont az a társadalmi csoport kezdett fogyatkozni, mely az identitás megőrzésében fontos szerepet játszott. A gyökeres változás 1988-ban következett el, amikor a magyar párt- és állami vezetésnek szembesülnie kellett a menekültek növekvő számával.⁵ Mivel ezt a kérdést már nem lehetett a szőnyeg alá söpörni, némi hezitálás után (ugyanis korábban elképzelhetetlen volt, hogy – úgy, mint Görögország vagy Chile esetében, ahonnan kommunista menekülteket fogadtak be –, egy „szocialista” országból származó illetőnek politikai menedékjogot adjanak) a Romániából érkezettek – miután 1989. február végén Magyarország is csatlakozott a genfi menekültügyi konvencióhoz – politikai menekülteknek nyilvánították. Legalábbis azokat, akiket nem adtak vissza a román hatóságoknak. Hogy összesen hány erdélyi magyar (vagy más nemzetiségű) „szökevény” adtak toloncoltak ki, azt sajnos nehéz lenne megmondani. Arról van szó ugyanis, hogy a Menekültügyi Hivatal vagy a belügyminisztérium illetékes hivatala (a KEOKH) több esetben nem is szerzett tudomást a kitoloncolásról, mert azt „elintézte” a határőrség helyi

5 Az MSZMP Központi Bizottság Külügyi Osztálya már 1988. január 26-án kidolgozott egy határozat-tervezetet a menekültkérdés rendezésére, melyet a Politikai Bizottság február 9-én elfogadott. Ekkor még az volt az álláspont, hogy „menekült státuszt ne adjunk. A kérelmezők ügyét egyénileg elbírálva kiadható a lakhatási és munkavállalási engedély, s lehetővé kell tenni egészségügyi és iskolai ellátásukat. Világossá kell tenni, hogy külföldi állampolgárok politikai tevékenységet nem folytathatnak, egyesületet nem alapíthatnak.” MOL, a külügyminisztérium titkársága által nyilvántartott iratok repertórium (1956–1989), XIX-J-1-r fond, 86. doboz, 0031/VP/1988. sz.

parancsnoka. Mindenesetre arról, hogy a menekültek egy részét (Fényi Tibor szerint legalább minden negyediket – lásd a 4. sz. dokumentumot és kiegészítéseit) a magyar hatóságok visszatoloncolták Ceaușescu Romániájába, ahol az átadottakkal nagyon brutálisan bántak el.⁶ Ez óriási felháborodást váltott ki Magyarországon, és a lassan erősödő ellenzéki mozgalmak, pártok igyekeztek fölemelni a szavukat, felhívni a közvélemény figyelmét erre az aljasságra.

A másik kérdés, amely nem csak az érintetteket, tehát az erdélyi magyarságot, hanem a magyar közvélemény jobbik felét (mely figyelemmel kísérte a magyar kisebbség mind rosszabb sorsát) is aggodásra készítetett, az a magyar oktatás elrománosítása, fokozatos felszámolása volt. A magyar nyelvű iskolák, osztályok számának lassú csökkenésére, a magyar nyelvű oktatás kereteinek szűkítésére, a magyar értelmiség utánpótlásának mesterséges akadályozására (a ötvenes éveket leszámítva) mindig is odafigyeltek a magyar diplomaták. (A hatvanas évektől nincs olyan év, hogy ne foglalkoznának több jelentésben is ezzel a kérdéssel.) „Szemmel láthatólag, az erőszakos asszimiláció a legérzékenyebb ponton, a nemzetiségi oktatás frontján lendül támadásba.” – olvasható Martin Ferenc nagykövet egyik 1973-as (!) jelentésében.⁷ A helyzet fokozatosan romlott. A nyolcvanas évek közepén sorra számolták fel a még tiszta magyar osztályokkal működő középiskolákat, román osztályokat hozva létre bennük, majd az újabb „trükk” az volt, hogy – és erre a *Székelyföld* idősebb olvasói bizonyára még jól emlékeznek – a magyar tanítási nyelvű általános iskolákhoz magyarul nem tudó román pedagógusokat helyeztek ki, ezzel fikcióvá változtatva a magyar nyelvű oktatást.⁸ A magyar nyelvű oktatással kapcsolatos konkrét sérelmekről a magyar diplomaták névtelen „kapcsolatai” számoltak be. A diplomáciai iratokban nagyon ritkán nevesítik az informátort, nyilván ezzel is védeni akarták őket. Emiatt csak sejtéseink vannak arról, hogy kik voltak azok, akik rendszeresen

6 A Külügyminisztérium Konzuli Főosztálya már egy 1988. január 18-i feljegyzésében arról tájékoztatta a külügyminisztert, hogy a kiutasított román állampolgárokat „a magyar határőrizeti szervek tapasztalatai szerint [...] igen durván, már közvetlenül a határátkelőhely román oldalán alkalmazott fizikai bántalmazással fogadják [...] s más forrásokból származó információink további megtorló intézkedésekről, rendkívül szigorú büntetésekről (pl. kényszermunka) számolnak be.” MOL, XIX-J-1-j fond, 87, doboz, 00333/1988. sz.

7 MOL, az MSZMP KB Külügyi Osztályának iratai, M-KS 288. fond, 32/1973/10. ő. e., 398–401.

8 Bővebben lásd Vincze Gábor: A romániai magyar kisebbség oktatásügye 1944 és 1989 között. III. rész. (1965–1989). In: *Magyar Kisebbség*, 1998. 1. sz., 289–317.

informálták a nagykövetséget, illetve a főkonzulátust. (Úgy tűnik, hogy a romániai magyar elitértelmiség jelentős része informátor volt, illetve szorosabb-lazább kapcsolatban állt a magyar diplomatákkal. A jelentésekből az is látszik, hogy elsősorban a Székelyföldről – azon belül Háromszékről, mely legközelebb van Bukaresthez – és Kolozsvárról rendelkeztek a legtöbb konkrét információval a diplomaták, a Partiumban és a Bánságban nem igen voltak kapcsolataik.) Azt eddig nem sikerült kiderítenünk, hogy kik voltak azok, akik Székelyudvarhelyen összeállították az itt közölt részletes statisztikát. (Lásd az 5. sz. iratot és mellékleteit.) A statisztikai adatok jelentősége abban áll, hogy a romániai magyar oktatás 1945. és 1989. közötti történetében csak nagyon kevés országos nemzetiségi iskolastatisztikát ismerünk, helyit pedig szinte egyáltalán nem. Ennek az az oka, hogy – Jugoszláviától és Csehszlovákiától eltérően – nem hoztak nyilvánosságra ilyen jellegű adatokat. Pedig ezek alapján a napnál is világosabb lenne, hogy mit jelentett konkrétan a magyar nyelvű oktatás (szerencsére csak részleges és nem teljes) felszámolása 1989-ben.

A két állam viszonya 1989 közepére a korábban elképzelhetetlen szintre süllyedt. Persze aki csak egy kicsit is tisztában volt a Ceaușescu-rezsim jellegével, nem gondolhatta, hogy a helyzet javulni fog – sőt, további romlásra lehetett számítani. (A lejtőn nem volt megállás: a „gödör aljának” az 1989. december 16-át követő napokat tekinthetjük.) Az 1988. augusztus 28-i Grósz–Ceaușescu találkozó is a süketek párbeszédének bizonyult, akárcsak a különböző szintű számos kétoldalú diplomáciai tárgyalások. Az olyan semmitmondó kijelentések, mint amelyet Szűts Pál 1989. június 2-i jelentésében olvashatunk („a találkozó végén kölcsönösen megerősítettük azon szándékunkat, hogy a tevékenységünkkel a lehető legrövidebb időn belül kedvező feltételeket biztosítsunk kétoldalú kapcsolataink fejlesztésének” – lásd a 7. sz. iratot), csak arra volt jó, hogy a látszatot fenntartsa. Annak látszatát, hogy két (már réges-rég nem „testvéri”, az utóbbi években már nem is „baráti”) szomszéd ország még képes valamilyen szintű párbeszédet folytatni egymással. Még ha sok értelme nincs is...

DOKUMENTUMOK

1. Szűts Pál nagykövet jelentése Várkonyi Péter külügyminiszternek egyes református lelkészek áttelepüléséről. Bukarest, 1989. január 6.

15/Szt./1989.

Szigorúan titkos!

Készítette: Boros Miklós

Az Erdélyből Magyarországra menekülők hulláma és a távozás lehetősége nem hagyta érintetlenül az erdélyi református egyházat. Mivel itt a katolikus papoktól eltérően család és gyerekek is vannak, ezek jövőjének féltése, illetve a jobb körülmények és élet biztosítása érdekében egyre több pap dönt a távozás mellett. Információink szerint eddig 8 református pap települt át Magyarországra, s 4 kérelmét a román hivatalos szervek már jóváhagyták. A folyamatosan romló helyzetben, amikor tovább csökken, egyre több esetben pedig semmivé válik az anyanyelvi oktatás lehetősége, az egyházi közösségek összetartó ereje, a magyar istentisztelet, közös éneklés vagy anyanyelvű hitoktatás a magyarság, a magyarságtudat és az anyanyelv egyik megőrzési formájává vált. Ebben a helyzetben a pap távozása – figyelembe véve az évről évre korlátozott kispapképzési keretszámokat – az egyházi közösség felbomlásához, a még létező egyetlen összetartó erő széttöréséhez vezet. Figyelemreméltó, hogy mint ahogy azt néhány értelmiségi személy és egyes rétegek esetében láthattuk, a román szervek nem gördítenek akadályt a papok kivándorlása elé, hisz ezzel magyar közösségeket lehet egyik napról a másikra megfosztani vezetőjüktől. A magyar református egyház az áttelepült papokat befogadja és alkalmazza.

NSZK diplomatától származó információ szerint az erdélyi német református⁹ egyház és az NSZK-ban működő református egyház között olyan megállapodás van érvényben, amely szerint az áttelepült papokat papként nem alkalmazzák, ezzel is arra ösztönözve őket, hogy mint egy falusi közösség összetartó erői, utolsóként távozzanak. A diplomatának több olyan esetről is tudomása van, hogy az áttelepült lelkész másirányú tanulmányokat folytat, hogy megélhetését biztosítani tudja. Mindazonáltal

⁹ Erdélyben (és az NSZK-ban) német református egyház nem létezett/létezik, a jelentése összeállítója valószínűleg az evangélikus-lutheránus egyházra gondolt.

előfordul, hogy néhány év eltelte után a pap újra visszatér eredeti hivatásához.

*Szűts Pál
nagykövet*

Magyar Országos Levéltár, a külügyminisztérium TŰK-iratai 1989, Románia, XIX-J-1-j, 77. doboz, 128-95. ltsz., 00192/1989. Véleményezésre megkapta a Külügyminisztérium III. Területi Főosztálya, tájékoztatásra pedig Ószi István külügyminiszter-helyettes.

2. Szűts Pál nagykövet két jelentése Várkonyi Péter külügyminiszternek a falurombolási tervvel kapcsolatban. Bukarest, 1989. január 30., február 3.

A

37/Szt./1989.

Szigorúan titkos!

Készítette: Hodicska Tibor

Egyelőre még ellenőrzésre és részletesebb feltérképezésre szoruló információk szerint 1989. január elején újabb fejezet kezdődött a falurombolási terv végrehajtásában. Két megyéből – Hargita és Máramaros – kaptunk, nem az egész megyére kiterjedő információt arról, hogy megkezdődött a falvak összevonása. Falugyűléseken jelentették be, hogy mely falvakat csatolnak egy-egy községhez, és ki lesz az összevont település polgármestere.

Megjegyezzük, hogy először tavaly ősszel lehetett hallani ilyen elképzelésekről. Ezek a falurombolási terv taktikai módosulásaival kapcsolatosak. A települések 4–5 falvankénti közigazgatási összevonása azt jelenti, hogy egy sor falu elnevezése megszűnik, a falvak egyelőre megmaradnak, nevük viszont a tárképről eltűnik. Ráadásul sok esetben román többségű falvakat lehet kijelölni az új községek központjaként. A nevüktől megfosztott falvakat eleve lassú elhalásra ítélik, másrészt pedig

későbbi lerombolásukkor látszólag már nem egy-egy falvat kell felszámolni, hanem a most összevonásra kerülő települések egy-egy peremrészét.

Ezek a fejlemények, még ha esetleg nem is válnak országos méretűvé, azt mutatják, hogy a vezetés nem mondott le a falurombolási terv és abba illesztett negatív nemzetiségpolitikai céljai végrehajtásáról.

Az információkban egy Máramaros megyei település lakóinak ellenállásáról is tudomást szereztünk. Petrova lakossága szembeszállt a megyei szervek képviselői által közvetített döntéssel. A község közel van a szovjet határhoz és Máramarossziget városához, ma is jelentős ukrán lakossága van. A konfliktus annak ellenére bekövetkezett, hogy Petrova megmaradna mint község, mint település, „csupán” új központot jelöltek ki. A helyi lakosok nem fogadták el a háromtagú megyei bizottság közlését, vita nyomán elzavarták a funkcionáriusokat, sőt, tettlegességre is sor került. A megyei pb munkatársai most január végén még kórházban vannak. Petrovára másnap kiszállt a megye elsőtitkár, Vasile Bărbuleț és próbálta lecsillapítani a kedélyeket. A vita nyílt téren folyt, mivel a lakosság nem volt hajlandó képviselőket választani, hogy azok zárt ajtók mögött tárgyaljanak a megyei vezetéssel. A lakosság a megyei elsőtitkártól mindenféle változtatás felfüggesztését és magas helyről történő megerősítést követelte. A következő napon minden változtatást lefűjtak, a helyzet csak ezután nyugodott meg. Megtorló intézkedésekről egyelőre nincs információnk.

*Szűts Pál
nagykövet*

B

37/1/Szt./1989.

Készítette: Hodicska Tibor

Hiv. sz.: 37/Szt. jelentés

Szigorúan titkos!

Hivatkozott számú jelentésünkben első információinkról számoltunk be a falurombolási program újabb szakaszának megkezdéséről, települések összevonásáról, miáltal számos település nevének megszüntetik, s a nevüket vesztett településeket a későbbiekben viszonylag feltűnésmentesen

felszámolhatják. Újabb – Hargita megyei információk – megerősítik e szakasz megkezdését, azt konkrét tényekkel támasztják alá. Az értesülések Fejes Gyulától, a megyei tanács első elnökhelyettesétől származnak, aki autentikus forrásnak tekinthető.

Január közepe táján Hargita megyében körülbelül egy hét leforgása alatt tizenkét község összevonásával hat új község kialakítását indították be. Falvak összevonására egy későbbi időszakban kerül sor. Időpontját egyelőre nem lehet tudni, az központi, azaz bukaresti döntéstől függ. Az összevonandó falvak száma mindenesetre sokkal nagyobb lesz, hiszen a falu : község arány kb. 4 : 1-hez viszonylik Romániában.

Fejes Gyula tudomása szerint a község-összevonásokat országsszerte most végzik, összesen 350–400 község neve tűnhet el a térképről.

A községösszevonásoknak jól szervezett, demokratikus látszatot keltő koreográfiája van. Valamennyi érintett Hargita megyei községben ún. falugyűlést hívtak egybe. Ezeket szavaztatták meg az összevonásokat. Terv szerint január 31-re Csíkszeredára hívták össze a falvak képviselőit és ott szavaztatták meg megyei szinten a községek eddigi rendszerének módosítását. A megye a szavazások eredményét „jövähagyásra” felterjeszti a Néptanácsok Országos Bizottságához. Végül elnöki dekrétumban szentesítik a községek új konfigurációját. Feltehető, hogy ezeket az elnöki dekrétumokat nem publikálják majd, hiszen ezzel Románia a külvilág számára dokumentálná a falurombolási program végrehajtásának egy fázisát.

Hargita megyében a községösszevonások miatt csoportos ellenállásokra nem került sor, de egyénileg viszonylag sokan szembeszálltak, nem akartak részt venni a falugyűléseken és a szavazásban. Ezért több előállításra került sor, a letartóztatott személyeket általában több napon át benntartották a rendőrségen. A megyei OTP igazgatója – aki az egyik felszámolásra ítélt községbe való – megpróbált eljárni a megyei elsőtiktárnál. A. Costea közölte a pénzügyi vezetővel, hogy Bukarestből jött utasítást kell végrehajtaniuk, vitának helye nincs, s ha nem akar magának komoly kellemetlenségeket, hagyjon fel a tiltakozásával.

A falurombolási program végrehajtását mutatják más fejlemények is. Hargita megyében felszámolnak, ill. összevonnak 19 termelőszövetkezetet is. Ebből hat az összevonásra kerülő községekből, tizenhárom pedig más településekről való. Fejes Gyula tudomása szerint a megyében 700 km villamosvezeték megszüntetése van tervben, ami szintén a kistelepülések felszámolásával kapcsolatos.

Kapcsolatunk tájékoztatása szerint az összevonásra kerülő községek Hargita megyében a következők:

- Corbu (Gyergyóholló) Bilbor (Bélbor)-hoz
- Dîrjiu (Székelyderzs) Ulieş (Kányád)-hoz
- Mereşti (Homoródalmás) Lueta (Lövéte)-hez
- Säcel (Székelyandrásfalva) Säcuieni (Újszékely)-hez
- Ocland (Oklánd) Märtiniş (Homoródszentmárton)-hoz
- Păuleni (Csíkpálfalva) Frumosa (Szépvíz)-hez

Az összevonásra kerülő községek között vannak románok lakta települések is. Ez valószínűleg taktikai elem, hogy ne lehessen csak magyarok lakta települések pusztulásra ítéeléséről beszélni. Az összevonások hosszútávon nem tarthatók fenn, mivel több esetben egymástól 10–15 km-re lévő településeket kapcsolnak egybe. Csíkpálfalva közelebb fekszik a megyeszékhelyhez, Csíkszeredához (6 km), mint Szépvízhez (10 km), ahová csatolják, azaz az összevonások mögött nyilvánvalóan a későbbi felszámolás szándéka húzódik.

Kapcsolatunk a mostani községösszevonások módszerét és a körülötte lévő lakossági hangulatot az erőszakos szövetkezetesítés időszakához hasonlította, amikor a lakosság akarata ellenére szintén mindent aláíratnak.

Szűts Pál
nagykövet

Magyar Országos Levéltár, a külügyminisztérium TÜK-iratai 1989, Románia, XIX-J-1-j, 75. doboz, 128-21. ltsz., 00245/1/1989. Tájékoztatásra megkapta Őszi István külügyminiszter-helyettes, a Szocialista Együttműködési Főosztály vezetője, Dékány András, a Sajtófőosztály vezetője, Gulyás András és helyettese, Szombath Jenő, Polgár et-ak, és a Tervező és Elemző Főosztály, véleményezésre Kós, Berecz etnő, Hargitai és et-ak.

3. Az Erdélyi Magyar Hírügynökség jelentése a Márton Áron-ünnepségek betiltásáról. Kolozsvár 1989. február 15.

Az erdélyi magyarság – felekezetre való tekintet nélkül – már hetek óta megünnepelni készült a néhai Márton Áron püspökké szentelésének ötvenedik

évfordulóját. Az ünnepegsorozat a kolozsvári Szent Mihály templomban hétfőn – február 13-án – délelőtt tíz órára tervezett mise zárta volna le.

Január elején a bukaresti egyháziügyi államtitkárság vezetője, Cumpănașu, a helyi egyháziügyi megbízottal és több titkosrendőrrel látogatást tett a kolozsvári templom parochiáján, ahol komoly szankciókkal fenyegették meg a papokat, ha az ünnepségre sor kerülne. Hasonló fenyegető hangnemben lépett fel a delegáció Gyulafehérváron, Jakab Antalnál, a jelenlegi római katolikus püspöknél, kilátásba helyezve azt is, hogy adott esetben az emlékmisét tartó papokat letartóztatják. Az egyháziügyi hivatal vezetője kijelentette: „Márton Áron semmivel sem járult hozzá a román-magyar barátságához. Nevének kiejtését a templomokban egyszer s mindenkorra megtiltom.”

A kolozsvári templom ajtaján a hívek vasárnap és hétfőn egy feliratból értesültek, hogy az istentisztelet elmarad. A megváltozott körülményekre figyelmeztette őket a bejáratú kapu előtt álló négy rendőrkocsi, valamint az ott ólálkodó nagyszámú titkos ügynök is.

Mindennek ellenére Kolozsvár, Nagyvárad, Brassó és Marosvásárhely – valamint számos székelyföldi falu – templomában Márton Áronra emlékező, zártkörű miséket tartottak február 13-án és 14-én. Anélkül azonban, hogy a néhai püspök nevét említették volna.

Nem vallási keretek között a kolozsvári és nagyváradai izraelita közösség számos tagja is megemlékezett Márton Áronról, mint olyan egyházférfiről, aki a vészkorszakban a legnyíltabban és leghatározottabban szólított fel mindenkit a zsidóság megsegítésére, s az őket sújtó intézkedések szabotálására.

Nem szabad megfeledkezni ugyanakkor, hogy a mai román hatóságok joggal rettegnek Márton Áron emlékeitől és szellemétől. Ő volt az, aki a háború után jellemző határozottsággal ítélte el a román kommunista vezetés, elsősorban a magyarság ellen irányuló politikáját. Többéves börtön és házi őrizet volt erre a rendszer – szintén jellemzőnek mondható – válasza.

Erdélyi Magyar Hírügynökség, 1989/8 sz. jelentés. Szegedi Tudományegyetem Központi Könyvtára, Társadalomelméleti Gyűjtemény, Ms. 4413., gépirat.

4. Fényi Tibor budapesti újságíró cikke a Magyarországra menekült erdélyiek visszatoloncolásáról. Budapest, 1989. április.

[...] ¹⁰ Magyar határőrök a közelmúltban többször nyilatkoztak a lapokban, hogy nem láttak olyat, hogy a román kollégák bárkit is bántalmaztak volna. Onadi János hadnagy a Népszabadság január 12-i számában elmondja, hogy „amikor 10 méterre tőle egy fiatal férfit meg egy nőt elfogtak, azon kívül, hogy megbilincseltek őket és átkutatták őket, *mást nem látott*”. A gyulai Kiss József százados szavaiból is a román fegyvertársak iránti megbecsülés hallatszik ki: „Én adtam át a román őrsparancsnoknak 1988. június 14-én Biebel Eduárd nevezetű temesvári román (?? – F. T.) fiatalembert, akit az a revolver agyával háromszor tarkón ütött. Ezt én azonnal jelentettem saját feletteseimnek, akik megtették a megfelelő intézkedéseket. Azóta az őrsparancsnok eltűnt innen, és újabb atrocitás nem is fordult elő többet.” Hogy menekültek makacsul állítják, hogy kegyetlenül verik a kitoloncoltakat? Erre Dóka Ferenc alezredes (aki a Népszabadság szerint „nem tud ingerültség nélkül beszélni erről a témáról”) kijelenti az újságírónak, hogy nem kell hinni nekik, figyelembe kell venni, hogy „ez csak közvetett bizonyíték”, a történeteket „csak” menekültek „hozzák magukkal”, akik „mindenképpen maradni szeretnének” – vagyis ne csodálkozzunk rajta, ha füllentenek, sugallja. A kör tehát bezárul. Mi nem láttunk semmit, aki ilyet mond, az hazudik. Igaz, hogy Pacepa ezredes szerint ¹¹ a Securitate gyilkolat kint és bent, igaz, hogy még a diplomáciai mentességű magyar kereskedelmi tanácsost is törbe csalják, ¹² igaz, hogy hamis vádakkal emberek ezreit zárják börtönbe, igaz, hogy a magyaron kívül még a saját kultúrájukat is szisztematikusan elpusztítják, igaz, hogy Szűrös Mátyáson

10 Cikke első részében Fényi Tibor Bánffy György neves színész, parlamenti képviselő javaslatával foglalkozik, miszerint az Országgyűlés hozzon egy határozatot, hogy bírósági ítélet nélkül senki sem toloncolható vissza Romániába, másrészt pedig a kormány adjon részletes tájékoztatást menekültekkel kapcsolatos intézkedésekről. Javaslatát a külügyi bizottság elvetette, pedig a visszatoloncolásokkal Magyarország megsérti a Menekültügyi Konvenciót.

11 Utalás I. M. Pacepa Nyugatra szökött „kémfönök” könyvére, a „Vörös Horizontok”-ra.

12 Gyórfi Károlyról van szó, akit 1988 novemberében – diplomáciai mentessége ellenére – hamis váddal le akartak tartóztatni, majd a magyarországi tiltakozás ellenére kiutasították az országból. A 14-i provokációt a kereskedelmi tanácsos leírásában Szűts Pál nagykövet a 15-i rejtjeltáviratában közölte a külügyminisztériummal. MOL, a külügyminisztérium TÜK-iratai 1988, Románia, XIX-J-1-j, 85. doboz, 128-15. ltsz., 004487/1988. sz.

keresztül atombombával fenyegetik Magyarországot – de azt meg kell hagyni, a határsértőkkel igazi úriemberek!

Végül is hány menekültet adnak vissza e belügyi szervek? A Demokrata Fórum nyilatkozata a határon útlevel nélkül átszököttek feléről beszél, amit hivatalos nyilatkozók számsorokat emlegetve ingerülten utasítanak vissza. Adataikból az derül ki, hogy a határmenti megyék külön-külön úgy 15-16%-ot toloncolnak ki. Mielőtt azon gondolkodnánk, hogy ez sok, vagy kevés, vizsgáljuk meg a számokat! Mivel a Nyílt levél csak a zöld határon szököttekről beszél, a BM-adatokból is csak ezekre figyeljünk.

Hajdú-Bihar megyében az igazgatásrendészeti osztályvezető azt mondja, hogy a 2.415 szökött menekültből 496-ot adtak vissza, „ez legfeljebb 15%”. (Népszabadság, január 12.) Nem bizalmatlanságból számoltam utána, csupán a rend kedvéért, s kiderült, a 496 nem „legfeljebb 15%”, hanem 20,5. A Békés megyei rendőrkapitány úgy tudja, hogy 2.000 menekültből 400-at „irányítottak vissza” (ami 20%), ám másnap helyettese már csak a kitoloncoltak 16%-áról tud, 2.300 menekültből 370-ről. Csongrád [*megye belügyi illetékeseinek*] első nyilatkozataiban 639 főből 137 a kiutasított (21,5%), de itt a kitoloncolt szököttek aránya lényegesen nagyobb lehet, mert a 639-ben benne vannak a szabályosan, útlevéllel érkezettek is. [...] ¹³

Összesítve tehát, legalább *minden negyedik Magyarországra szökött menekültet visszaadtak, megbilincselve az előzékeny román hatóságoknak. Ezek a Belügyminisztérium számai. Mutatják, hogy általánosan elterjedt gyakorlatról volt (?) szó. Ezért kissé túlzottnak tartom Gál Zoltán belügyminiszter-helyettes eufémizmusát, aki egy újságíró hitetlenkedő kérdésre, hogy tényleg igaz lehet, hogy a magyar hatóságok visszaadnak menekülteket, így válaszolt: „Volt már rá példa.” (Magyar Hírlap, december 19.) [...] ¹⁴*

Unió, I. évf. 1. sz., 1989. április, 37–40. (Fényi Tibor: A menekült-kérdés Belügy?)

13 Kihagytuk azt a részt, melyben Fényi Tibor azon töpreng, hogy a Szabolcs-Szatmár megyei adatokat egyszer sem tették közzé, majd a KEOKH vezetőjére, dr. Nagy Károly alezredesre hivatkozik, aki szerint 1988-ban mintegy 1500–1600 menekültet küldtek vissza Kádár Magyarországról Ceaușescu Romániájába. (Szekely János határőr vezérőrnagy pedig azt közölte egy interjúban, hogy a magyar–román határon kb. 6.500 határsértés történt.)

14 Írása befejező részében a szerző a menekült-kérdés kezelésével foglalkozik, azt javasolva, hogy Bevándorlási Hivatalt kell létrehozni, az Országgyűlés pedig bevándorlási törvényt kellene megalkosszon.

Kiegészítés:

A

Részletek a Menedék Bizottságnak a Romániába visszatoloncoltakról készített dokumentációjából

1987. szeptember 5. Doru Szovati átszökik Magyarországra. Szeptember 10-én Szegeden letartóztatják, és visszaadják a románoknak. Nagyváradon 10 hónapra ítélik.

1988. július 23. A magyar Geszt határőrközség[nél] 11 romániai menekültet, köztük 2 kiskorú gyermeket visszaadtak a románoknak. Többségük román, ill. cigány nemzetiségű.

1988. augusztus 19. A magyarországi Nagylétánál jön át egy 72 fős csoport. A magyar hatóságok bezárják őket a helyi moziba, majd másnap 32 főt megbilincselve visszaadnak Romániának. Ezeket nagyon megverik a román határőrök, kötelesek 2 hónap múltán a Securitatén jelentkezni. Legtöbbjüket 1 évi kényszermunkára ítélik, 40 százalékos bércsökkenéssel.

1988. november 11. Összesen 7, büntetlen előéletű magyar nemzetiségű fiatal jön át a határon. Hatan Debrecenbe mennek, ahol jelentkeznek a menekültek számára rendszeresített szálláson, egy elindul Budapestre. Másnap a hat menekültet a magyar határőrök teherautóval, megbilincselve elviszik és átadják a román határőröknek, megbilincselve elviszik és átadják őket a román határőröknek Nagyváradra. Itt nagyon megverik őket, hajukat kopaszra nyírják, és lakóhelyükre, Nagyváradra szállítják, ahol a bilincsbe vert, szíjra fűzött csoportot szombat délelőtt végigviszik a főutcán, hirdetve, hogy már a magyar nemzetiségűeket is visszaadják. A Securitatén újból megverik őket, és közlik, hogy eljárás indul ellenük.

1988. november 12. A Magyar Rádió „168 óra” c. műsorában a Debreceni Rendőrkapitányság rendészeti osztályvezetője bejelenti, hogy „azokat visszaadjuk, akik csak a jobb anyagi lehetőségek miatt jönnek ide”. Példaként említ egy „épp csak nagykorú” házaspárt, akik gyermeküket Romániában hátra hagyva azért jöttek volna Magyarországra, „mert itt van videó”. Kijelenti, hogy „az ilyeneket” a jövőben is visszaadják.

1988. december 29. A Népszabadság közli az előző napon a Rádió Napközben c. műsorából Székely János határőr vezérőrnagy, a Belügyminisztérium Határőrség Országos Parancsnoksága vezetőjének nyilatkozatát: „Az a hír járja, hogy a magyar–román határon – olykor

nemzetközi egyezményeket is megsértve – mind több menekültet visszaadnak a szomszéd ország hatóságainak.

– Először is bizonyos nemzetközi egyezményeket éppen a befogadásukkal sértünk meg. (...) valóban végziük a tanácsi és rendőri szervekkel karöltve egyfajta szűrést, s a nemkívánatos személyeket, például köztörvényeseket, lumpen elemeket, vagy a cselekedetük súlyát föl nem mérő tizenéveseket visszaadjuk.

– Hány embert adtak vissza az idén?

– Nem egészen ezernégyszázat.¹⁵

Beszélő összkiadás (1981–1989). AB – Beszélő, Budapest, 1992. 760–761.

B

A Menekültügyi Hivatal statisztikája az 1988. január 1. és 1989. szeptember 30. között Magyarországra érkezett romániai menekültekről

Összesen érkezett: 1988-ban: 15.371

1989-ben: 10.761

összesen: 26.132

Ebből:

Visszaadtak: 2.221

Továbbutazott: 2.357

Hazatért Romániába: 508

Nemzetiség szerint:

Magyar 16.805

Román 3.097

Német 1.144

15 Egy 1989. január 30-i, iktatószám nélküli, „A menekültekkel kapcsolatos néhány információ” címet viselő feljegyzésben az olvasható, hogy „1988-ban 6.460 illegális határátlépés történt, közülük 1452 főt adtunk vissza, az év első 5 hónapjában a visszaadottak aránya esetenként elérte a 30–50%-ot! Júniustól csökkent, decemberben kb. 4–5% körül volt!” MOL, az MSZMP KB Külügyi Osztályának iratai, rendezés alatt lévő anyag.

Szakképzettség szerint:

Szakmunkás	51,5%
Mezőgazdasági munkás	2,5%
Értelmiségi	7,1%
Kiskorú és nyugdíjas	15,4%
Szakképzetlen	23,5%

Erdélyi Tudósítás, 1989. november, 9.

5. Szűts Pál nagykövet jelentései Várkonyi Péter külügyminiszternek az udvarhelyi iskola-viszonyokról. Bukarest, 1989. április 5., május 10., július 3.

A

91/Szt./1989.

Készítette: Iklódy Gábor

Szigorúan titkos!

Már több éve Románia valamennyi iskolájában kötelezően román nyelven oktatják a Románia történelme, a Románia földrajza és a politikai alapismeretek (alkotmánytan) tantárgyakat, s mindenütt román nyelvűnek kell lennie az osztályfőnöki óráknak, valamint az úttörő- és KISZ-foglalkozásoknak is. Ezeket az órákat valamennyi nemzetiségnek román nyelven tartják, a nemzetiségi oktatási nyelvű óvodákban, iskolákban, illetve a vegyes tannyelvű iskolák és óvodák magyar tannyelvű osztályaiban. Az óvodákban is kötelező a politikai, illetve Románia története óra – románul!

A szóban forgó tantárgyak kizárólagosan román nyelvű oktatását a nemzetiségek nyelvén működő tanintézetekben, osztályokban az iskolaigazgatóknak és a tanfelügyelőknek szigorú kötelességük rendszeresen ellenőrizniük.

Ismeretes, hogy 1986. őszétől megszüntették az utolsó nemzetiségi középiskolákat is Romániában: egy részük román, más részük pedig két tagozatú (román és magyar, illetve más tannyelvű). Nemzetközileg is ismertté vált, hogy 1986. őszétől a korábbiaknál is jobban lecsökkentették a főiskolákra, és egyetemekre felvett nemzetiségi diákok számát, valamint a

kolozsvári tudományegyetem tanárképző karain végzeteknek túlnyomó többségét, különösen a bölcsészeti kar magyar hallgatóit, regáti megyékbe, a Kárpátokon túli területek román tannyelvű iskoláiba neveztek ki, ahonnan nem kaphatnak áthelyezést Erdélybe, szülőföldjükre. (Csupán néhány kiváltságos – többnyire megvesztegetés árán – juthat közülük ideiglenes tanügyi munkához Erdélyben.)

Ugyancsak 1986. őszétől százával helyezik a nemzetiségi iskolákba a regáti születésű, magyarul vagy más nemzetiségi nyelveken nem tudó, román ajkú tanárokat, a bukaresti, craiovai, iași-i egyetemek frissen végzettjeit. Általános tapasztalatok szerint e fiatalok többsége „nemzeti misszionáriusnak” tekinti magát. A román nemzetiségű tanárok – alkotmányellenesen – román nyelven tanítanak a nemzetiségi tannyelvű iskolákban. Mivel a tanári kötelező óraszám Romániában évenként 780, ez azt jelenti, hogy a román „misszionáriusok” évente ennyi órán keresztül nem anyanyelvükön tanítják a nemzetiségi gyermekeket. Akad ugyanakkor a nemzetiségi tannyelvű iskolákba helyezett román ajkú tanárok között elvétve olyan jószándékú erdélyi származású tanerő is, aki ismeri a nemzetiségek nyelvét, azonban ők sem taníthatnak diákjaik anyanyelvén, mivel a felettes tanügyi hatóságok a rendszeresen összehívott eligazításon számonkérlik „eredményeiket”, és szigorúan tiltják a nemzetiségi diákok anyanyelvén való oktatást.

A tanfelügyelőségek vezetősége ugyancsak 1986-tól mindenütt román nemzetiségű lett, így a magyarok lakta Hargita megyében Vrabie Nicu, Croitoruné, és Bompa Valer alkotják a személyzeti ügyekkel megbízott vezető-hármaszt. Egy évvel később, 1987-ben cserékre került sor a középiskolai igazgatók között. Egész Hargita megyében ekkor mindössze két magyar igazgatót neveztek ki középiskolába (líceumba), noha a tanulók túlnyomó többsége – a lakosság arányának megfelelően – természetesen magyar nemzetiségű, sőt, a tanárok többsége is az. A magyar nyelvű osztályok számát lépcsőzetesen, tanévről-tanévre csökkentették, egyes iskolatípusokban viszont egyetlen utasítással szüntették meg a nemzetiségek nyelvén való oktatást: valamennyi szakiskolában (szakmunkásképzőben), továbbá számos középiskolában (pl. Székelyudvarhelyen az egészségügyi és filológiai líceumokban).

A mostani 1988/89-es tanév során próbálkoztak meg először az erdélyi magyar, illetve a moldvai román szakiskolás tanulók egy tömbben, áttelepítés-szerű kicserélésével.

A jövő tanév elején fogják váltani az általános iskolák (1–8. osztályok) igazgatóit. Ezekben az iskolákban is – a szóbeli utasítások szerint – román nemzetiségű tanárokat neveznek ki az iskolák élére.

Mellékelt összeállításunk egy szélesebb körű dokumentációs munka első eredménye. Egy székelyudvarhelyi tanárkapcsolatunk kezdeményezésére a környék tanárai pontos adatokat szolgáltatottak iskoláik tanár és diáklétszámairól, a magyar és a román tannyelvű osztályok számára. E mostani összeállítást az elkövetkező időben egyrészt a mostaninál nagyobb területre kívánják kiterjeszteni, másrészt a jelenlegi adatok birtokában az újabb statisztikák összeállítása lehetővé teszi majd, hogy az iskolarendszer elrománosításának tendenciáit is pontosabban számbavehessük. Az összeállításban aláhúzással különítjük el azokat a román nemzetiségű tanárokat, akik 1986. őszétől érkeztek a korábban kizárólag magyar tannyelvű iskolákba.

Maros megyében is évek óta tartó „gyakorlat”, hogy a kifejezetten magyar Nyárad-menti iskolákban román anyanyelvű, magyarul alig vagy egyáltalán nem értő fiatal tanerőket neveznek ki. E pályakezdő moldvai tanárok általában csak miután állásukat elfoglalták, tudják meg, hogy magyar tannyelvű iskolákba kerültek, mivel kinevezési papírjukon erre vonatkozóan semmilyen útbaigazítás, megjegyzés nem szerepel. Az érvényben lévő törvények ugyanakkor nem teszik lehetővé, hogy a három éves gyakorlati időn belül bárki is elhagyja a számára kijelölt állást, amelyet minden végzős számára kormányhatározat állapít meg. A kötelező három év letelte után csak kevesen próbálkoznak szülőföldjükre, Moldvába visszajutni, a többség e gyakornoki évek alatt részben nagyjából megteremti egzisztenciáját, részben pedig sokan közülük megszokják és megkedvelik az otthonihoz képest gyakran jobb körülményeket biztosító új környezetet.

Ilyenformán a tiszta magyar, illetve vegyes iskolák magyar tagozatán is egyre nagyobb arányban románul folyik az oktatás, bár a gyerekeknek még magyar tannyelvű tankönyvek vannak. Mindez elsődlegesen az V-VIII., de gyakran a IX-XII. osztályok esetében jellemző.

Mint korábban már említettük, a történelem és a földrajz oktatása már az elemi iskolától kezdődően román nyelven folyik a magyar iskolák diákjai számára és természetesen e tankönyvek is románul íródtak. Az utóbbi időben megfigyelhető az a törekvés, hogy e tantárgyak tanítására kizárólag román nemzetiségű tanárokat alkalmazzanak.

A Marosvásárhelyen működő mezőgazdasági szaklíceumban például a tárgyakat eddig egy magyar tanerő oktatta. Jelenleg kénytelen több iskolába eljárva összegyűjteni a számára kötelezően előírt óraszámot, mivel az újonnan érkezett román ajkú tanár átvette tőle valamennyi tagozat óráit.

Ugyancsak Marosvásárhelyen a 3-as számú, fémipari szakosítású líceumban a román tagozaton már hosszabb ideje betöltetlen a történelem oktatói státusz, ugyanakkor a magyar tagozaton román nemzetiségű tanár tanítja ezt a tárgyat. Ennek ellenére mégsem alkalmaznak magyar nemzetiségű történelemtanárt – pedig jelentkezőt találnak –, inkább helyettesítésekkel, beugrásokkal igyekeznek a román tagozat gondján enyhíteni.

A marosvásárhelyi 18-as számú általános iskolában – amely úgymond elit iskolának számít – szintén román anyanyelvű tanítónő foglalkozik az egyik magyar első osztályban a gyerekekkel. A szülők határozott kérése ellenére sem sikerült magyar anyanyelvű tanerőt helyezettetni az osztályokhoz, sőt, a Szülői Bizottság többszöri fellépésére az iskola vezetése az osztály megszüntetésével fenyegetőzött.

Az immár 431 éves marosvásárhelyi Bolyai Farkas matematika-fizika líceumban még az 1987–88-as tanév kezdetén eltávolították a magyar nyelvű feliratokat az osztálytermek, tanári szobák, könyvtár stb. ajtóiról. Az iskolai Szülői Bizottság magyar elnökének kérdésére az igazgató azzal válaszolt, hogy nem bolygatni az ügyet, mivel tanfelügyelői és „felsőbb” szervek utasítására történt azok eltávolítása. Megjegyzendő, hogy a Maros megyei tanfelügyelőség vezetője és helyettese is (S. Bența és N. Chinezu) eredetileg magyar származásúak (valamikor Benczének, illetve Kinizsinek hívták őket). A helybéli szülők szerint talán éppen ezért tanúsítanak mindketten magyarellenességet.

*Szűts Pál
nagykövet*

Mellékletek:

1. számú általános iskola – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
I.	2 magyar	58 magyar	58
II.	2 magyar	57 magyar	57
III.	2 magyar	1 rom. + 68 magyar	69
IV.	2 magyar	70 magyar	70
V.	2 magyar	63 magyar	63
VI.	3 magyar	108 magyar	108
VII.	3 magyar	84 magyar	84
VIII.	3 magyar	99 magyar	99

MAGYAR tanító: 8 ROMÁN tanár: 3. 1.) *Luncan Rozalia igazgató*
tanár: 15 2.) *Busuioc Doina matematika*
3.) *Nedelcu Ionel román*

Mint látható, ebben az I–VIII. osztályos iskolában egyetlen román tanítási nyelvű osztály sincs, s az elmúlt év során mindössze egyetlen román nemzetiségű tanuló érkezett.

2. számú általános iskola – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
I.	4 magyar	139 magyar	139
II.	6 magyar	213 magyar	213
III.	7 magyar	225 magyar	225
IV.	5 magyar	158 magyar	158
V.	6 magyar	210 magyar	210
VI.	5 magyar	194 magyar	194
VII.	6 magyar	213 magyar	213
VIII.	7 magyar	267 magyar	267

MAGYAR tanító: 22 ROMÁN tanár: 11
tanár: –
könyvt. 1

ROMÁN tanárok:

1.) <i>Bălănescu Cristian történelem</i>	7.) <i>Maris Ana történelem</i>
2.) <i>Bucur Georgeta biológia</i>	8.) <i>Maziliu Elena román</i>
3.) <i>Bunaciu Zoe földrajz</i>	9.) <i>Mutaf Daniela angol</i>
4.) <i>Călăngiu Mariana román</i>	10.) <i>Murariu Anca román</i>
5.) <i>Ignat Elena matematika</i>	11.) <i>Radu Daniel fizika, kémia</i>
6.) <i>Mălai Valentina román</i>	

3. számú általános iskola – Székelyudvarhely – 1988/89. (*Bethlenfalva*)
Csupán I–IV. osztályokkal működik magyar nyelven, magyar tanítókkal.

4. számú általános iskola – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
I.	2 magyar	59 magyar	59
II.	1 magyar	33 magyar	33
III.	1 magyar	35 magyar	35
IV.	2 magyar	51 magyar	51
V.	3 magyar	90 magyar	90
VI.	2 magyar	65 magyar	65
VII.	4 magyar	112 magyar	112
VIII.	3 magyar	94 magyar	94

MAGYAR tanító: 6 ROMÁN tanár: 4. 1.) *Crața Elena Gertrude román*
tanár: 19 2.) *Diaconu Mircea román*
3.) *Morusca Doina testnevelés*
4.) *Tasy E. Maria (német)*

Egészségügyi Líceum – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
IX.	2 r – m	29 r + 43 m	72
X.	2 r – m	27 r + 45 m	72
XI.	2 r – m	22 r + 49 m	71
XII.	2 r – m	14 r + 22 m	36

ROMÁN tanár: 4. 1.) *Plop Ortenza (igazgató)*
2.) *Mariana Luminița (földrajz)*
3.) *Végh Ligia (román)*
4.) *Vieru Olga (francia)*
5.) *Voda Maria (egészségügy)*

Az egykori ferences szerzetesek és apácák által vezetett katolikus elemi iskola épületeiben alakult a Magyar Autonóm Tartomány idején, magyar tanítási nyelvvel. Az első székelyudvarhelyi középiskola volt, amelyben román nemzetiségű „import” diákcsoportot hoztak a regáti területekről, akiket itt a helybeli magyar nemzetiségű tanárok oktattak, románul. Magyar tagozatát 1986 őszén számolták fel, azóta tehát teljesen román tannyelvű intézmény, amelynek jelenleg 92 román nemzetiségű tanulója is van. A

líceum szakosodására való tekintettel nemcsak Hargita, de Kovászna és Maros megyéből is a szülők ide küldik e vonalon továbbtanulni szándékozó gyermekeiket.

Pedagógiai–Filológiai Líceum – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
IX.	2 r	57 m + 12 r	69
	1 m	36 m	
	ö. = 3	93 m + 12 r	105
X.	2 r	45 m + 22 r	67
	1 m	31 m	
	ö. = 3	76 m + 22 r	98
XI.	2 r	47 m + 13 r	60
	1 m	36 m	
	ö. = 3	83 m + 13 r	96
XII.	1 r	8 m + 28 r	36
	1 m	36 m	
	ö. = 2	44 m + 28 r	72
összesen	7 r	157 m + 75 r	232
	4 m	139 m	
	ö. = 11	296 m + 75 r	371

ROMÁN tanárok:

1.) Iordănescu Elena (igazgatónő)	9.) Marica Mircea (történelem–filozófia)
2.) Bolovan Dan (matematika)	10.) Racoși Ștefan (tanító)
3.) Cezar Eugenia (tanítónő)	11.) Rănescu Gheorghe (matematika)
4.) Vănuș-Sovar Cristina (tanítónő)	12.) Sovar Gheorghe (matematika)
5.) Ilie Maria Elena (angol, német)	13.) Vasilescu Luminița (román)
6.) Mohoca Maria (román)	14.) Vieru Mihai (történelem)
7.) Marian Luminița (földrajz)	15.) Voda Rodica (tanítónő)
8.) Marica Doina (történelem)	16.) Voda Valer (román)

A néhai „Székely Anyaváros” második legrégebbi iskolája a *református kollégium*, amelyet Bethlen János alapított 1670-ben. A két világháború közötti években alakult át *református tanítóképzővé*. A tanügy 1948-ban bekövetkezett államosítása után évekig magyar nyelvű középiskola volt, majd 1958-ban kezdődött az elrománosítása: itt jelentek meg először nagyobb számban „misszionárius” tanárok, akik aztán előkészítették a terepet utódaiknak. Az iskolának már a 60-as években román igazgatója volt, aki létrehozta a város első román tannyelvű elemijét, amelybe a város akkori magyar nemzetiségű

tisztviselőinek gyerekei jártak, mivel erre hivatalból kényszerítették őket. Jelenleg, az 1988/89-es tanévben a középiskolai tagozat román tannyelvű osztályaiban 75 (távoli településről való) román nemzetiségű diák tanul, valamint 157 helybeli magyar nemzetiségű diák. A magyar tannyelvűként szereplő osztályokban is románul kénytelenek tanulni a magyar diákok tantárgyaik jórésztét. A filológiai tagozat teljes egészében román tannyelvű – mint az országban mindenütt.

Dr. Petru Groza Liceum – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
		Nappali tagozat	
IX.	4 r	143 m + 3 r	146
	3 m	111 m	
	ö. = 7	254 m + 3 r	257
X.	4 r	105 m + 5 r	67
	3 m	142 m	
	ö. = 7	247 m + 5 r	252
XI.	2 r	67 m + 4 r	71
	1 m	37 m	
	ö. = 3	104 m + 4 r	108
XII.	2 r	8 m + 28 r	36
	1 m	37 m	
	ö. = 3	104 m + 5 r	109
		Esti tagozat	
IX.	- r	-	-
	3 m	123 m + 1 r	
	ö. = 3	123 m + 1 r	124
X.	-	-	-
XI.	2 r	67 m + 14 r	81
	2 m	67 m	
	ö. = 4	134 m + 14 r	148
XII.	2 r	57 m + 2 r	59
	1 m	34 m	
	ö. = 3	91 m + 2 r	93
XIII.	2 r	62 m + 2 r	64
	1 m	28	
	ö. = 3	69 m + 2 r	71
összesen	18 r	568 m + 35 r	603
	15 m	590 m + 1 r	591
	ö. = 33	296 m + 36 r	1194

Az egykori „Baróti Szabó Dávid” római katolikus főgimnáziumot, amely a Székelyföld második legrégebbi iskolája volt, Vásárhelyi Gergely alapította 1593-ban. Az intézmény 1948-ban a felekezeti iskolák felszámolása után is magyar tannyelvű maradt 1958-ig, s azóta román tannyelvű osztályai is vannak és ekkortól viseli Petru Groza nevét. (Megjegyzendő, hogy az egykori román politikus sohasem járt Székelyudvarhelyen és így semmi köze nem volt ehhez az iskolához.) Egyébként a mostani igazgató az intézet első román vezetője. Az iskola jelenleg 18 román tannyelvű osztállyal működik (mindössze 35 román nemzetiségű tanulóval), a magyar tannyelvű osztályok száma 15, s számuk évről évre fogyatkozik.

1. sz. ipari líceum – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
		Nappali tagozat	
IX.	6 r	214 m + 3 r	217
	4 m	144 m	
	ö. = 10	358 m + 3 r	361
X.	5 r	167 m + 9 r	176
	5 m	193 m	
	ö. = 10	360 m + 9 r	369
XI.	2 r	72 m + – r	72
	1 m	36 m	
	ö. = 3	108 m + – r	108
XII.	2 r	70 m + 1 r	71
	1 m	37 m	
	ö. = 3	107 m + 1 r	108
		Esti tagozat	
XI.	2 r	74 m + 2 r	76
	3 m	116 m	
	ö. = 5	190 m + 2 r	192
XII.	3 r	113 m + 2 r	115
	2 m	66 m	
	ö. = 5	179 m + 2 r	181
XIII.	2 r	61 m + 6 r	67
	1 m	23 m	
	ö. = 3	84 m + 6 r	90
		Szakiskola	
I.	6 r	134 m + 50 r ^x	184
	– m	–	
	ö. = 6	134 m + 50 r	184

II.	5 r	177 m + - r	177
	- m	-	
	ö. = 3	177 m + - r	177
összesen	33 r	1082 m + 73 r	1155
	17 m	615 m	
	ö. = 50	1697 m + 73 r	1770

Megj.: ^x = Vrancea megyéből érkeztek 1988 őszén egy csoportban!

ROMÁN tanárok:

1.) <i>Rezan Ana (igazgató)</i>	6.) <i>Nimigeanu Gina (román)</i>
2.) <i>Bakó Paulina (francia)</i>	7.) <i>Parisi Carmen (román)</i>
3.) <i>Dan Felicia (társadalom tud.)</i>	8.) <i>Puflea Ioan (román)</i>
4.) <i>Ciucaşu Liliana (román)</i>	9.) <i>Trandafir Daniela (fizika, kémia)</i>
5.) <i>Idu Gheorghe (műszaki ism.)</i>	

Ezt az iskolát a hatvanas években létesítették, kezdetől [*fogva*] román és magyar tagozattal működött, azonban a román tagozat közel két évtizedig csak jelképes volt: néhány román tanulója a város „misszionárius” román tanárai verbuválták az ország különböző vidékeiről, és számukra ösztöndíjat (ingyen ellátást) biztosítottak Székelyudvarhelyen. Az 1988/89-es tanévben 33 román tannyelvű és 17 magyar tannyelvű osztállyal működik, a román tannyelvű osztályokban 1082 magyar nemzetiségű és 73 román nemzetiségű diák tanul, az utóbbiak közé tartozik 50 első éves szakiskolai leány, akiket 1988 szeptemberében egy csoportban importáltak a moldvai Vrancea megyéből. Az iskolában mindössze 615 magyar nemzetiségű diák tanulhatja a tantárgyak egy részét anyanyelvén. Az import-diákokkal – és csak velük – a tanulmányaik befejezését követő 5 évre szóló munkaszerződést kellett kötniük az udvarhelyi gyáraknak.

2. sz. ipari líceum – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
		Nappali tagozat	
IX.	4 r	137 m + 7 r	144
	3 m	110 m	
	ö. = 7	247 m + 7 r	254
X.	3 r	103 m + 5 r	108
	2 m	75 m	
	ö. = 5	178 m + 5 r	183
XI.	2 r	69 m + 3 r	72
	1 m	36 m	
	ö. = 3	105 m + 3 r	108
XII.	1 r	34 m + 2 r	36
	1 m	36 m	
	ö. = 2	70 m + 2 r	72
		Esti tagozat	
XI.	1 r	36 m + - r	36
	1 m	40 m	
	ö. = 2	76 m + - r	76
XII.	1 r	26 m + - r	26
	1 m	30 m	
	ö. = 2	56 m + - r	56
XIII.	1 r	24 m + - r	24
	1 m	29 m	
	ö. = 2	53 m + - r	53
		Szakiskola	
I.	2 r	36 m + 32 r ^x	68
	- m	-	
	ö. = 2	36 m + 32 r	68
II.	2 r	72 m + - r	72
	- m	-	
	ö. = 3	72 m + - r	72
összesen	17 r	537 m + 49 r	586
	10 m	356 m	
	ö. = 27	893 m + 49 r	942

Megj.: ^x = Suceava megyéből érkeztek 1988 őszén egy csoportban!

ROMÁN tanárok:

1.) az igazgatói állás éppen betöltetlen	5.) Crăciunescu Mariana (kémia)
2.) Băcanu Camelia (kémia)	6.) Ianoși Olimpa (műszaki ism.)
3.) Călușnai Amelia (román)	7.) Popa Gabriela (angol)
4.) Colceriu Corneliu (román)	

Ezt az iskolát a hetvenes években létesítették, kezdettől [fogva] román és magyar tagozattal. Az 1988/89-es tanévben 17 román tannyelvű és 10 magyar tannyelvű osztállyal működik, 893 magyar nemzetiségű és 49 román nemzetiségű tanulóval. Az utóbbiak közé tartozik 32 első éves szakiskolás, akiket 1988 szeptemberében egy csoportban importáltak Suceava megyéből, Moldvából. Társaikhoz hasonlóan Székelyudvarhelyre szóló 5 éves szerződést kaptak az ösztöndíj (ingyenes ellátás) mellé.

Agrárpari líceum – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
		Nappali tagozat	
IX.	3 r	106 m + 2 r	108
	3 m	106 m	
	ö. = 6	212 m + 2 r	214
X.	2 r	71 m + 1 r	72
	4 m	136 m	
	ö. = 6	207 m + 1 r	208
XI.	4 r	134 m + 11 r	145
	– m	– m	
	ö. = 4	134 m + 11 r	145
XII.	4 r	137 m + 6 r	143
	– m	– m	
	ö. = 4	137 m + 6 r	143
		Esti tagozat	
XI.	1 r	28 m + 1 r	29
	– m	– m	
	ö. = 1	28 m + 1 r	29
XII.	1 r	28 m + 2 r	30
	– m	– m	
	ö. = 1	28 m + 2 r	30
XIII.	1 r	27 m + – r	27
	– m	– m	
	ö. = 1	27 m + – r	27
		Szakiskola	
I.	6 r	202 m + 36 r ^x	238
	– m	–	
	ö. = 6	202 m + 36 r	238

II.	6 r	254 m + - r	254
	- m	-	
	ö. = 6	254 m + - r	254
összesen	28 r	987 m + 59 r	1046
	7 m	242 m	
	ö. = 35	893 m + 49 r	1288

Megj.: ^x = Moldvából (Bacău, Botoşani, Iaşi, Nemaţ és Vaslui megyékből) érkeztek 1988 őszén egy csoportban!

ROMÁN tanárok:

1.) Coman Gabriela (aligazgató)	5.) Muntean Zoita (orosz)
2.) Dobriban-Pop Luminiţa (aligazgató)	6.) Pandrea Stanica (történelem)
3.) Gal Victoria (román)	7.) Popa Ion Eneida (történelem)
4.) Marc Maria (román)	

A Trianon előtti Székelyudvarhely harmadik középiskolája: *Magyar Királyi Állami Főreáliskola*, amelyet 1971-ben alapítottak, és a Székelyföld egyetlen ilyen jellegű intézete volt. A két világháború között „*Ştefan Octavian Iosif*” líceumként, mint román tannyelvű állami középiskola működött, tanári karában tevékenykedtek a mostani „misszionáriusok”, s tanítványaik jórésze is távoli román vidékekről való volt. Az 50-es évektől mezpgazdasági középiskolaként, mint magyar tannyelvű szakközépiskola működött. Középiskolai tagozatában jelenleg a szakiskolaiban (= szakmunkásképző) még 36 román első éves tanulója van, az utóbbiakat egy tömbben hozták, telepítették 1988 szeptemberében Moldvából, valamennyien lányok! A csapatos tanuló-áttelepítés az iskoláink elrománosításának legújabb módszere. Mind a 36 tanuló tanulmányai befejezése után 5 évre szóló szerződést is kapott az ösztöndíja mellé a székelyudvarhegyi Élelmiszeripari Gépgyárban. Megjegyzendő, hogy ennek az iskolának 1988 nyarán érettségizett tanulói közül negyvenet (akik valamennyien székelyudvarhelyiek vagy környékbeliek és egytől-egyig magyar nemzetiségűek) a Zsil völgyi bányákba helyezték, noha az iskola nem bányai pari szakosítású és ezekkel a tanulókkal előzetesen nem kötöttek se, ilyen munkaszerződést, illetve egyikük sem volt ösztöndíjas. Egyébként jelenleg az iskolának 16 osztálya románés 7 magyar tannyelvű. A szakiskolai osztályok – akárcsak másutt Romániában – román tannyelvűek, ezeket 456 magyar nemzetiségű tanuló, valamint az egy tömbben hozott, leszerződött román lányok alkotják.

B

91/1/Szt./1989.
Készítette: Iklódy Gábor

Szigorúan titkos!
Hiv. sz.: 91/Szt./1989.

Hivatkozott számú jelentésünkben részletes adatokat terjesztettünk fel Székelyudvarhely jelenlegi iskolaviszonyairól, az egyes tanintézmények tanár- és diáklétszámairól, a magyar és román tannyelvű osztályok számáról. Jeleztük, hogy a környék tanárai körében a nemzetiségi oktatás feltérképezésére széleskörű dokumentációs munka indult, amely további adatok birtokában térben és időben is kiterjeszhetővé válik majd a későbbiek során.

A székelyudvarhelyi iskolákról alkotott kép teljessé tétele érdekében kiegészítésül mellékletben felterjesztjük a Kisipari Szövetkezetek Központja (UCECOM) szakiskolájára és a Pedagógiai-filológiai líceum gyakorló iskolájára vonatkozó, még hiányzó adatokat. Ugyancsak mellékeljük a város középiskoláinak adatait összegző táblázatunkat.

Szűts Pál
nagykövet

Mellékletek:

Pedagógiai-filológiai líceum – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
I.	1 r	11 m + 9 r	20
	3 m	84 m	
	ö. = 4	95 m + 9 r	
II.	1 r	12 m + 3 r	15
	2 m	58 m	
	ö. = 3	70 m + 3 r	
III.	1 r	12 m + 6 r	18
	3 m	85 m	
	ö. = 4	97 m + 6 r	
IV.	1 r	15 m + 5 r	20
	2 m	65 m	
	ö. = 3	80 m + 5 r	
V.	1 r	18 m + 11 r	29
	1 m	29 m	
	ö. = 2	47 m + 11 r	

VI.	1 r	7 m + 28 r	35
	1 m	30 m	
	ö. = 2	37 m + 28 r	65
VII.	1 r	5 m + 36 r	41
	1 m	40 m	
	ö. = 2	45 m + 36 r	81
VIII.	1 r	13 m + 27 r	40
	1 m	34 m	
	ö. = 2	47 m + 27 r	74
összesen	8 r	93 m + 125 r	218
	16 m	425 m	
	ö. = 24	518 m + 125 r	643

Megjegyzés: Ennek az iskolának az alsó tagozata (I–IV. osztály) volt a város első román tannyelvű iskolája (1948.) A román nemzetiségű diákok többsége székelyudvarhelyi illetőségű.

A Kisipari Szövetkezetek Központja (U.C.E.C.O.M.) szakiskolája – Székelyudvarhely – 1988/89.

	osztályok	tanulók	összesen
		Asztalosok	
I.	2 r – m	35 r ^x + 25 m	60
II.	2 r – m	29 r ^x + 35 m	64
		Cipészek	
XI.	2 r – m	15 r ^{xx} + 17 m	32
XII.	1 r – m	10 r ^{xx} + 32 m	42
		Lakatosok	
I.	1 r – m	34 r ^x + 4 m	38
II.	1 r – m	27 r ^x + 7 m	34
		Szabók	
I.	1 r – m	20 r ^x + 18 m	38
II.	1 r – m	25 r ^x + 15 m	40
összesen	10 r – m	195 m + 153 r	348

Megj.: ^x = Többségük Moldvából, Iași megyéből, a többi román Maros megyéből érkezett

^{xx} = Többségük Moldvából, Olténiából, Craiova megyéből, a többi román Maros megyéből érkezett

Ez a székelyudvarhelyi iskola már több éve „importál” távoli területekről román nemzetiségű tanulókat. A magyar tanulók számára

megállapított helyek száma kötelezően korlátozott. Ha a beiskolázási tervek szerinti számú román tanulót nem sikerül összegyűjteniük, helyüket tilos magyarokkal betölteni: így alakult ki, hogy az évfolyamonkénti 2-2 osztály helyett csupán 1-1 osztályt tudtak három szakon is csak indítani.

Székelyudvarhely középiskolái – 1988/89. (összesítés)

iskolák	osztályok		magyarul románul		tanulók		összesen
	r	m	tanul	tanul	magyar	román	
Groza Líceum	18	4	590	568	1158	36	1194
Pedagógiai	7	4	139	157	296	75	371
Egészségügyi	8	–	–	159	159	92	251
Mezőgazdasági	28	7	242	987	1229	59	1288
1. sz. ipari	33	17	615	1082	1697	73	1770
2. sz. ipari	17	10	356	537	893	47	942
Szövetkezeti	10	–	–	153	153	195	348
összesen	125 r	53 m	1942	3643	5585	579 ^x	6164

Megjegyzés: ^x = Távoli vidékekről „importált” diákok

C

91/2/Szt./1989.

Készítette: Csikós Imre

Szigorúan titkos!

Hiv. sz.: 91/Szt./1/1989.

Melléklet: 5 db fénykép¹⁶

Székelyudvarhelyi kapcsolataink egymás információit megerősítve az alábbiakat hozták tudomásunkra:

Az ismert és korábban jelentett magyar nyelvű középiskolai oktatási vonatkozások kiegészítéseként értékelhető, hogy kapcsolataink szerint az 1989/90. tanévtől Székelyudvarhelyen várhatóan nem indul önálló magyar tanítási nyelvű középiskolai osztály. A jelenleg magyar nyelven folyó felvétel vizsgák ellenére az terjedt el a városban, hogy ezek a gyerekek román nyelvű

¹⁶ Az 5 darab fénykép a város Kuvar negyedének lebontásáról készült, a jelentés mellett található.

osztályokban fogják az ősszel megkezdeni tanulmányaikat a IX. osztályban. (Magyar nyelvű oktatás csak a X-XII. osztályokban lesz.)

Különösen érzékenyen érintheti az anyanyelvi oktatás helyzetét Erdélyben, hogy a pedagógiai líceum első évfolyamában mindössze fél osztály (18 tanuló) maradhat, aki magyar nyelven tanul. (Tanítóképzés szintén 18 tanulóval még a nagyváradi pedagógiai líceumban lesz magyar nyelven.) Amennyiben ez az elképzelés valóban megvalósul, katasztrófális kihatással lehet néhány éven belül az általános iskolai anyanyelvi oktatásra, egész Romániában, a kikerülő tanítók a nyugdíjba vonulókát sem képesek pótolni.

Állítólag a hargita megyei tanfelügyelő elmarasztalásával egyidejűleg született döntés a fenti kérdésben, mivel az oktatás helyzetét vizsgáló bizottság úgy találta, hogy „nem érvényesítette eléggé következetesen a román nyelvű oktatás kiterjesztésére vonatkozó határozatokat”.

Ezen kívül a város elrománosítására egyéb vonatkozásban is történt intézkedés. 160 ház lebontása megkezdődött, erről fényképeket bocsátottak rendelkezésünkre publikálás céljából. Úgy hírlík, hogy a családi házak helyett 3000 lakásból álló lakótelepet fognak építeni. Ide várhatóan románokat fognak betelepíteni, s tovább csökkentenék ezzel a város magyar túlsúlyát.

További információ, hogy június 23-ra a város főterén Magyarországot elítélő tömeggyűlést szerveztek, erre azonban nem került sor, mert a rendőrség telefonértesítést kapott, hogy a Hotel Tîrnava épületében robbanószerkezet van. A kiterjedt ellenőrzés miatt a rendezvény megtartására nem került sor, de a városban arra számítanak, hogy a közeljövőben nem lesz elkerülhető egy ilyen tömegrendezvény. Egy másik magyarázat szerint röpcédulázás miatt maradt el a meghirdetett nagygyűlés, amelyre az emberek munkaidőkezdvményt kaptak.

Szűts Pál
nagykövet

Magyar Országos Levéltár, a külügyminisztérium TÜK-iratai 1989, Románia, XIX-J-1-j, 77. doboz, 128-72. ltsz., 001891/1989., 001891/1/1989. és 001891/2/1989. Tájékoztatásra megkapta Őszi István külügyminiszter-helyettes, a Szocialista Együttműködési Főosztály vezetője, Dékány András, a Tervező és Elemző Főosztályról Berecz etnő, Hardi Róbert a Tájékoztatási Főosztályról. A belzetten Dékány András a SZEFO-ról június

8-i megjegyzése olvasható: „Javasoljuk, hogy a jelentés mellékletét a másik székelyudvarhelyi anyaggal együtt küldjük meg a Magyarságkutató Intézetnek azzal, hogy a számadatok alapján készítsenek külföldi propagandára alkalmas, tényszerű cikket a székelyudvarhelyi nemzetiségi oktatás elrománosításáról, a cikk idegen nyelvű fordítására külön javaslat készüljön.” A Sajtófőosztályról június 14-én Czékmán megjegyezte: „Területi Főosztály egyetértése esetén – SZEFO javaslat alapján – egy cikk megjelentetése ügyében intézkedünk.”

Kiegészítés:

1989 őszén induló magyar tannyelvű IX. osztályok Hargita megyében

I. Csíkszereda

profil	össz. tanuló létszám	román	magyar	
1. sz. Ipari Líceum:				
fafeldolgozás	180	108	72	(2 oszt.)
erdészet–fakitermelés	72	72	–	
2. sz. Ipari Líceum:				
építészet	72	36	36	(1 oszt.)
elektrotechnika	72	72	–	
mechanika	252	144	108	(3 oszt.)
3. sz. Ipari Líceum:				
könnyűipari	180	108	72	(2 oszt.)
4. sz. Ipari Líceum:				
mechanika	144	72	72	(2 oszt.)
elektrotechnika	72	36	36	(1 oszt.)
Matematika–Fizika Líceum:				
matematika–fizika	108	108	–	
ipari kémia	72	36	36	(1 oszt.)
biológia–kémia	36	36	–	
pénzügy–könyvelés	18	18	}	(összevont
pénzügy–gazdaság	18	18	–	osztály)
közélelmezés	36	36		
Összesen Csíkszeredában:		27 román	12 magyar	

II. Székelyudvarhely

1. sz. Ipari Líceum:

fafeldolgozás	144	108	36	(1 oszt.)
mechanika	144	108	36	(1 oszt.)
építészet	36	36	–	
2. sz. Ipari Líceum:				
elektrotechnika	72	36	36	(1 oszt.)
mechanika	144	72	72	(2 oszt.)
Petru Groza Líceum:				
mechanika	108	72	36	(1 oszt.)
matematika–fizika	36	36	–	
könnyűipari	108	72	36	(1 oszt.)
Mezőgazdasági Líceum:				
mezőgazdasági	144	72	72	(2 oszt.)
mechanika	36	36	–	
élelmiszeripari	36	36	–	
mg.-i könyvelés	36	36	–	
Egészségügyi Líceum:	72	72	–	
Pedagógiai Líceum:	72	36	36	(1 oszt.)
<i>Összes osztály Székelyudvarhelyen:</i>			<i>23 osztály</i>	<i>10 osztály</i>
<i>III. Balánbányai líceum:</i>				
bányagépipari profil:	144	144	–	
electrotechnikai profil:	36	36	–	
könnyűipari profil:	36	36	–	
mechanikai profil:	72	72	–	
<i>Összes osztály Balánbányán:</i>	<i>8 román</i>		<i>magyar nincs</i>	
<i>IV. Székelykeresztúri líceum:</i>				
mechanikai profil:	144	72	72	2 osztály
electrotechnikai profil:	36	36	–	
mezőgazdasági profil:	36	36	–	
<i>Összes osztály Székelykeresztúron:</i>			<i>8 román</i>	<i>2 magyar</i>
<i>V. Gyergyószentmiklós:</i>				
1. sz. Ipari Líceum:				
mechanika	180	108	72	
elektrotechnika	36	36	–	
Salamon Ernő Líceum:				
mechanika	162	90	72	
matematika–fizika	18	18	–	
elektrotechnika	36	36	–	
Mezőgazdasági Líceum:	72	72	–	
<i>Összes osztály Gyergyószentmiklóson</i>	<i>10 román</i>		<i>4 magyar</i>	

<i>VI. Maroshévíz:</i>				
1. sz. Ipari Líceum:				
elektrotechnika	72	72	–	
mechanika	72	72	–	
2. sz. Ipari Líceum:				
fafeldolgozás	180	90	72	
fakitermelés	36	18	–	
matematika–fizika	18	18	–	
mechanika	18	18	–	
Összes osztály Maroshévízen			10 román	magyar nincs
<i>VII. Vlahica:</i>				
mechanikai profil:	108	36	72	2 osztály
electrotechnikai profil:	36	36	–	
öntő profil:	36	36	–	
Összes osztály Vlahicán:			3 román	2 magyar
<i>VIII. Ditrói líceum:</i>				
fafeldolgozási profil:	108	54	54	„másfél” osztály
mechanikai profil:	36	18	18	összevont
Összes osztály Ditrón:			2 román	2 magyar
<i>IX. Várhegyi líceum:</i>				
mechanikai profil:	72	72	–	magyar osztály nincs
<i>X. Csíkdánfalvi líceum:</i>				
mezőgazdasági profil:	72	36	36	1 magyar osztály
<i>XI. Csíkszentmártoni líceum:</i>				
mezőgazdasági profil:	72	36	36	1 magyar osztály

Hargita megyében 17 tízosztályos iskolával rendelkező nagyközségben csak román IX. osztály indul. Megmaradt még egyelőre a magyar¹⁷ tannyelvű osztály: Etéden, Szentábrahámon, Korondon, Oroszhegyen, Farkaslakán, Simánfalván, Lövétén, Gyergyócsomafalván, Gyergyóalfaluban, Gyergyóremetén, Gyergyószárhegyen, Csíkszentdomokoson, Csíkkarcfalván, Csíkszépvízen, Csíkszentgyörgyön, Kászonalfaluban, Hidegségen, Gyimesközéplokon.

Megjegyzés: elsősorban a magasabb képzettséget adó, a továbbtanuláshoz szükséges profilú magyar osztályok szűntek meg (pl. a matematika–fizika,

17 A statisztikát közlő Erdélyi Magyar Hírügynökség tévesen azt írja, hogy az itt felsorolt településeken már *csak románul* folyik oktatás a IX. osztályban.

biológia–kémia), vagy az ún. „bizalmi munkaköröket” ellátó profilú osztályokban (pl. könyvelés) nincs magyar nyelvű képzés.

Korabeli, nem nyilvános statisztika, illetve feljegyzés. Vincze Gábor egykorú másolata. Közli az Erdélyi Magyar Hírügynökség 68. sz., augusztus 8-i jelentése.

6. Szűts Pál nagykövet jelentése Várkonyi Péter külügyminiszternek a falurombolási terv Maros megyei végrehajtásával kapcsolatban. Bukarest, 1989. május 10.

112/Szt./1989.

Készítette: Iklódy Gábor

Szigorúan titkos!

Hiv. sz.: 39/104 ottani RT

102/3/Szt./1988. itteni

Információink szerint február első felében adminisztratív úton végrehajtották több Maros megyei község és a hozzájuk tartozó falvak területi átszervezését. Ezek eredményeképpen 12 községet szüntettek meg, illetve csatoltak át már községekhez, néhányuk régi elnevezését új nevekkel helyettesítve. Hivatalosan e területi átszervezéseket mint az érintett községek népgyűlései által megerősített községi akarat kifejeződéseit veszik számba. E határozatok alapjául hangsúlyozottan nem nemzetiségi alaptényezők, hanem úgynevezett gazdasági és szociális érdekek, indokok szolgáltak.

A 12 felszámolandó település közül „mindössze” három magyar többségű község található: Hodoşa (Hodos), Vârgata-ba (Vargyasba),¹⁸ Neaua (Havad) Sângeorgiu de Păduréba (Erdőszentgyörgybe), Veţca (Vécke) Fântânelébe (Gyulakutába) olvadt bele. Az egyesítések szorgalmazása nagy elégedetlenséget váltott ki egyes kollektív gazdaságok termelőszövetkezeti tagjai körében. A gazdaságilag erősebb szervezetek tagsága élesen ellenezte a gyengébbekkel való egyesülést, mint olyan aktust, amelynek következményeként teljesítményük, és ezen keresztül fajlagos jövedelmük lényegesen csökken. A gazdasági és pénzügyi kifogások mellett nemzetiségi ellenérvek nem merültek fel.

18 Helyesen: Csíkfalvába. (Itt és a továbbiakban Szabó M. Attila *Erdély, Bánság és a Partium történeti és közigazgatási helységnévtára* című, két kötetes munkáját (Pro-Pint Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003.) használtuk fel, a román nevek írásmódját pontosítottuk.)

A „népgyűlések akaratának maximális figyelembe vételével” Maros megyében az alábbi 12 községet szüntették meg, illetve olvasztották más településekbe (az első oszlopban a megszüntetendő községek, a másodikban a hozzájuk tartozó falvak, a harmadikban pedig az előbbieket „bekebelező” községek szerepelnek).

1.) Tăureni (Bikafalva) ¹⁹	Tăureni (Bikafalva) Fânațe (Fonác) ²⁰ Moara de Jos (–) ²¹	Zau de Cîmpie (Mezőzáh)
2.) Sânger (Mezőszengyel)	Sânger (Mezőszengyel) Bârza (Börza) ²² Chimitelnic (Keménytelke) Dalu (–) ²³ Pripoare (–) ²⁴ Vălișoara (–) ²⁵ Zăpodea (–) ²⁶	Papiu Ilarian (Mezőbodon)
3.) Grebenișu de Cîmpie (Mezőgerebenes)	Grebenișu de Cîmpie (Mezőgerebenes) Leorința (Lőrinczi) ²⁷ Valea Sînpetrului (–) ²⁸	Șăulia (Mezősályi)
4.) Șincai (Sámsond)	Șincai (Sámsond) Lechinciora (Lekencze) ²⁹ Pusta (–) ³⁰ Șincai-Finate (–)	Rîciu (Mezőrűcs)
5.) Crăiești (Királyfalva) ³¹	Crăiești (Királyfalva) Lefaia (–) ³² Milașel (Kisnyulas) Nima Milașelului (–) ³³	Fărăgău (Faragó)

19 Helyesen: Kincstáribirtok.

20 Helyesen: Mezőtőhát.

21 Csontostanya + Keménytanya (korábban Mezőtőhát része.)

22 Helyesen: Borza.

23 Fodorkút.

24 Pripora. (korábban Keménytelke része.)

25 Sárkihíd. (korábban Keménytelke része.)

26 Recsa és Zapodea, korábban Mezőszengyel része.

27 Helyesen: Gerebenelőrince vagy Lőrinczi. (Korábban Mezőgerebenes része.)

28 Szentpéterivölgy. (Korábban Mezőgerebenes része.)

29 Helyesen: Kislekence.

30 Fekete vagy Feketepusza. (Korábban Mezősámsond része.)

31 Helyesen: Mezőkirályfalva.

6.) Cozma (Kozmatelke)	Cozma (Kozmatelke) Fânațele Socolului (–) ³⁴ Socolu de Cîmpie (Szokoly) ³⁵ Valea Sasului (Szászvölgye) ³⁶ Valea Ungurului (–) ³⁷	Breaza (Berecztelke) ³⁸
7.) Stânceni (Gödemesterháza)	Stânceni (Gödemesterháza) Ciobotani (–) ³⁹ Meștera (–) ⁴⁰	Lunca Bradului (Palotailva)
8.) Hodoșa (Hodos) ⁴¹	Hodosa (Hodos) Ihod (Ehód) ⁴² Isla (Iszló) Sâmbriaș (Jobbágytelke)	Vărgata (Vargyas) ⁴³
9.) Vețca (Vécke) ⁴⁴	Vețca (Vécke) Jacodu (Magyarzsákod) Sălașuri (Székelyszállás)	Fântânele (Gyulakuta)
10.) Neaua (Havad)	Neaua (Havad) Ghinești (–) ⁴⁵ Rigmani (Rigmány) Sânsimion (Szentsimon) ⁴⁶ Vădaș (Vadasd)	Sângeorgiu de Padure (Erdőszentgyörgy)
11.) Viișoara (Besenyő) ⁴⁷	Viișora (Besenyő) Ormeniș (–) ⁴⁸	Zagăr (Zágor)

32 Lefája. (Korábban Nagycse része.)

33 Kisnyulasi Néma. (Korábban Kisnyulas része.)

34 Funáca vagy Szokoliszénafü. (Korábban Kozmatelke része.)

35 Helyesen: Mezőszokol.

36 Helyesen: Szászokvölgyetanya. (Korábban Kozmatelke része.)

37 Magyarmezőtanya vagy Magyarvölgye. (Korábban Kozmatelke része.)

38 Helyesen: Beresztelke.

39 Csobotány. (Korábban Maroshévíz része.)

40 Mesterháza.

41 Helyesen: Székelyhodos.

42 Helyesen: Ehed.

43 Helyesen: Csikfalva.

44 Helyesen: Székelyvécke.

45 Geges.

46 Helyesen: Nyárádszentsimon.

	Sântiona (Csikszentivány) ⁴⁹	
12.) Păsăreni (Baczkamadaras)	Păsăreni (Baczkamadaras)	Găleşti (Gálfalva) ⁵²
	Bolintineni (Bálintfalva) ⁵⁰	
	Gălăţeni (Szentlélek) ⁵¹	

Megjegyzés: Azon falvak esetében, melyeknél a Lipszky-féle helységnévtárban⁵³ nem találtuk a román elnevezések magyar megfelelőjét, (–) jelölést tettünk.

A fenti összevonási határozatoknak egyelőre még „csak” helyi, megyei szintű rendelkezései vannak, az azokat szentesítő törvények még nem jelentek meg. A megszüntetendő települések néptanácsi alkalmazottai július 1-ig kapják korábbi munkahelyeikről a fizetést, ezt követően de jure is felosztatják az érintett néptanácsi szerveket, s helyettük 1–2 ún. megbízott fog az adott község, illetve falu képviselőjében eljárni. Több esetben, amikor a két egyesített község távol esik egymástól (például Havad, amelyet a Küküllő túloldalán fekvő Erdőszentgyörgyhöz csatoltak⁵⁴) az összevonás egyúttal a beolvasztott település teljes magára hagyását – gyakorlatilag fizikai megsemmisítését – is jelenti (villany és gázellátásának megszüntetése, az addigi személyazonossági elvesztésével párhuzamosan az élelmiszerjegyek kiadásának átutalása a megmaradó „bekebelező” községbe, ennek következtében a helyi boltok bezárása, a helyi iskolák megszüntetése, stb.) Ahol az egyesítés a közelség miatt másként is megoldható, a megszüntetett települések neveit a jövőben is pusztán egy-egy utcanév fogja csak jelölni.

Bár az intézkedéseknek hivatalosan nemzetiségellenes élük nincsen, látható, hogy több magyar többségű község, illetve település olvad össze román többségű településsel. Figyelemreméltó, hogy az összevonásoknál az asszimilációs érdekeknek nemcsak magyar település románba történő beolvasztásával, hanem esetenként fordítva is érvényre juthatnak, oly módon,

47 Helyesen: Csatófalva vagy Hundorf.

48 Szászörményes.

49 Helyesen: Szászsztentiván.

50 Helyesen: Nyárádbálintfalva.

51 Helyesen: Szentgerice.

52 Helyesen: Nyárádgálfalva.

53 Az *Erdély és a részek térképe és helységnévtára. (Készült Lipszky János 1806-ban megjelent műve alapján)* című kiadványról van szó. (Szerk.: Herner János, Szeged, 1987.)

54 Ez tévedés: Havad, akárcsak Erdőszentgyörgy, egyaránt a Kis-Küküllő jobb partján fekszik.

hogy a megmaradó magyarlakta község lakosságát más települések román lakóival „hígítják fel”, megváltoztatva ezzel annak etnikai összetételét. Ugyancsak megjegyzendő, hogy a határozatok meghozatalánál nem feltétlenül azt az elvet követték, hogy a gazdaságilag erősebb, életképesebb községhez csatolják a gyengébb községet.

Szűts Pál
nagykövet

Magyar Országos Levéltár, a külügyminisztérium TÜK-iratai 1989, Románia, XIX-J-1-j, 75. doboz, 128-21. ltsz., 00245/4/1989. Tájékoztatásra megkapta Őszi István külügyminiszter-helyettes, a Szocialista Együttműködési Főosztály vezetője, Dékány András, a Sajtófőosztály vezetője, Gulyás András, Szőcs Ferenc, a Tervező és Elemző Főosztály (Berecz etnő).

7. Részlet Szűts Pál nagykövet Őszi István külügyminiszter-helyettesnek írott „főnöki leveléből” a Lucian Petrescu külügyi igazgatóval folytatott tárgyalásáról. Bukarest, 1989. június 2.

3/27/F/Szt./1989.

Szigorúan titkos!

Kedves Őszi Elvtárs!

Egy korábbi megállapodásnak megfelelően többszöri halasztás után megbeszélést folytattam L. Petrescuval és munkatársaival, kétoldali kapcsolataink alakulásáról.

Az aradi pártfőtitkári találkozóval kapcsolatban elmondtam, hogy az MSZMP KB a találkozó eredményeit megtárgyalta, a magyar kormány pedig 22 pontos ütemtervet dolgozott ki, melynek ismertetésére – a román szervek felé – ezideig lehetőségünk sem volt. A román féllel folytatott különböző szintű tárgyalások alkalmával tudomásunkra hozták: amíg a MNK-ban románellenes kampány folyik, ne számítsunk a kapcsolataink fejlesztésére.

Hangsúlyoztam, hogy a jelen megbeszélés alkalmával részemről elsősorban az előremutató jelenségek megvitatását tartom célszerűnek és ilyen javaslatokkal is készültem.[...]⁵⁵

55 A továbbiakban kihagyjuk a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésével kapcsolatos javaslatokat.

A családgyesítésekkel kapcsolatban elmondtam, hogy az utóbbi hetekben megtorpanás tapasztalható és kértem, vizsgálják meg annak lehetőségét, hogy az az első negyedévben tapasztalt ütemben folytatódjon.

Szóvá tettem a közelmúltban megjelent román vámrendelet negatív hatásait, mivel megítélésünk szerint ez a turista forgalom erőteljes csökkenését vonhatja maga után (csak USD-ért vásárolt árucikk ki, az 500 lejen felüli értékű árukért vagy konvertibilis valutában kell kiviteli vámot fizetni, vagy pedig elkobozzák azokat). Ezt a román intézkedést annál is inkább furcsálljuk, mert mindenki előtt ismeretes viszont az, hogy a román turistákat az állam ellátmány nélkül engedi külföldre. Furcsálltam azt az újabb gyakorlatot is, hogy meghívó levelet a román hatóságok csak egyenesági rokontól fogadnak el.

Kértem Petrescu elvtárs segítségét, tegyék lehetővé, hogy a helyi román szervekkel együtt megkoszorúzhassuk július végén a fehéregyházi Petőfi emlékművet a költő halálának 140. évfordulóján. Véleményünk szerint ez gesztus értékű. Ráműtöttem arra is, hogy az 1848-as forradalom évfordulóján tavaly Székelykeresztúron és Csíkszeredán lebonyolított koszorúzás (ez alkalommal Bălcescu emlékművét is megkoszorúztuk) nagyon jó hatást váltott ki.

Megemlítettem, hogy román részről is lehetővé tehetnék az 1956-os eseményekre vonatkozó – elsősorban Nagy Imrével kapcsolatos – dokumentumokba a betekintést a magyar szakértők számára.⁵⁶

Összegzésként rámutattam, hogy a nem gazdasági jellegű kapcsolatainknál is törekedni kellene minden rendelkezésre álló lehetőség kihasználására, amivel a kapcsolataink javításához is hozzájárulhatunk.[...]⁵⁷

Petrescu elvtárs kifejtette, hogy a román fél álláspontja szerint a propaganda és tömegtájékoztatói eszközöknek két szocialista ország viszonylatában az elért eredményeket kell tükröztetniük és a két nép barátságának erősítése érdekében a Barátsági és Együttműködési Szerződés alapján kell tevékenységüket folytatni. A különböző tömegkommunikációs eszközökben folyó ellenséges, románellenes hadjárat károsan befolyásolta a kulturális együttműködést is. Román részről is úgy vélik, hogy különböző kezdeményezésekkel segíthetnek a holtpontról való elmozdulásban. Erre példaként említette, hogy a budapesti román nagykövet meghívó levelet ad át az ELTE román nyelvi tanszék

56 Erre csak 1992-ben került sor oly módon, hogy Jeszenszky Géza külügyminiszter bukaresti látogatásakor vendéglátóitól megkapott egy 187 főlányi válogatást a budapesti román nagykövetség 1956-57-es jelentéseiből.

57 A továbbiakban kihagyjuk Petrescunak a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésével kapcsolatos javaslatait.

vezetőjének, Miskolczy Ambrusnak abban a reményben, hogy az elfogadja a meghívást. Román részről készek hozzájárulni, hogy a román írószövetség részéről Ion Coteanu, és Ion Dodu Bălan látogatást tegyenek Magyarországon, azonban elfogadhatatlannak tartják a magyar fél azon „feltételét”, miszerint Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár vagy Kiss Jenő írók közül is egy személy delegálásra kerüljön. Erőteljesen szóvá tette, hogy Magyarországon számos alkalommal Románia és vezetői ellen irányuló revizionista, sovinszta megmozdulásokra került sor. Megemlítette, hogy a közelmúltban a román követ-tanácsos Budapesten a Magyar Rádió részére egy felvételeket tartalmazó magnetofonszalagot adott át. (Ennek tartalmáról Petrescu nem tett említést.) Nagykövetünk a közelmúltban szeretett volna találkozni Őszi miniszter-helyettes elvtárrsal, aki azonban ez elől elfoglaltságára hivatkozva elzárkózott, így végül is Traian Pop Bagi Gábor főosztályvezetőnél tett látogatást. Kérte, hogy a nagykövet ilyen jellegű kéréseinek a korábbi kölcsönös gyakorlatnak megfelelően tegyünk eleget.

Szóvá tette, hogy a Hungária krt. 20–30. sz. közötti kerítésen 6 helyen, 40 cm-es betűkkel fölfestették: „Ceaușescu halott”. Számtalan esetben Románia vezetése elleni megnyilvánulásokat tapasztalnak színházi előadásokon, TV és rádióműsorokban, különböző újságokban. A televízió Panoráma c. május 15-i műsorában Haraszi Sándor amerikai pappal készített interjúból Romániát sértő kijelentéseket tett, pl. azt, hogy ebben az országban a Bibliából egészségügyi papírt gyártanak.⁵⁸ A műsor többi részében is olyan interjúk és kijelentések voltak, amelyek Románia és annak vezetői lejárátását célozták.

Román részről erőfeszítéseket tettek országaink kapcsolatainak javítása érdekében. Pl. az aradi találkozó – amely román kezdeményezésre jött létre – után sor került Szűrös elvtárs látogatására, április 21-én pedig a román nagykövet meghívást adott át Németh Miklós miniszterelnöknek. Véleménye szerint, ha a két ország közötti megállapodásnak megfelelően járnánk el, és a közvélemény korrekt tájékoztatására törekednénk, beszüntetnénk a Románia

58 A washingtoni *The Wall Street Journal* 1985. június 4-i számában megjelent egy cikk (*The Bible as Romanian Toilet Paper*), mely azt állította, hogy a román hatóságok az elkobzott Bibliákat bezúzták és WC-papírnak használták fel. Ezt a román illetékesek tagadták és hogy ennek nagyobb legyen a súlya, Papp László nagyváradi püspök egy június 15-i nyilatkozatában ugyancsak határozottan cáfolta a cikk állításait. Ennek ellenére a botrány nem ült el. A későbbiekben John Butosi (*The Reformed Church In Romania – In a Historical Perspective*. In: *Reformed Review*, Winter, 1987. 116–152.) és Havadtőy Sándor fairfieldi lelképásztor egyaránt bizonyították, hogy – feltehetően a határon elkobzott példányokból – valóban készült WC-papír Bibliákból. Lásd Tökés István: *A romániai magyar református egyház élete 1944–1989*. Magyarorsághoz Intézet, Budapest, 1990. 210.

ellenes kampányt, ez a két ország közötti általános kapcsolatok jelentős javulásához vezetne. Az MSZMP felelős vezetői sem mentesek a Romániával kapcsolatos negatív megnyilvánulásoktól. Tulajdonképpen a két ország viszonyát disputaként fogják fel. Érvényes kétoldalú államközi megállapodások be nem tartása (az államhatár átlépésével kapcsolatos előírások), a kettős állampolgárság megszüntetésére vonatkozó megállapodás felmondására irányuló magyar törekvés,⁵⁹ a romániai településrendezési terv kritizálása, Románia kül- és belpolitikájával kapcsolatos „értékelések és ajánlások” terhelik a magyar fél számláját Petrescu elvtárs szerint.

A magyar külügyi államtitkár genfi beszéde⁶⁰ miatt február 28-án román részről írásbeli tiltakozást adtak át. (Sic!) Elmondása szerint a magyar fél különböző – régebben is használt – módszereket vesz igénybe Románia befekettetésére, amelyekről a történelem már bebizonyította azok eredménytelenségét. A május 11-13. között Budapesten tartott „A 90-es évek Európája” megnevezésű konferencián Kótai Géza és Tabajdi Csaba a felszólalásukban bulldózerekről és Románia Európából való kiszakadásáról beszéltek. Mindezt úgy értékelik, mint a magyar vezetés azon törekvését, hogy az I. és II. világháború után kialakult helyzet felszámolására töreksszünk. Számos revizionista, Erdély kiszakítására irányuló magyar manifesztációt tapasztalnak. Pl. a régi, Osztrák-Magyar Monarchia-beli határokat tükröző térképeket osztogatása Budapesten. Külföldön is igen intenzív munka folyik Románia népe és vezetése ellen. (Bécs, Genf, London.) A magyar diplomaták is olyan kijelentéseket tesznek nyilvános fórumokon, melyek szerint Romániában megsértik az emberi jogokat, holott közismert, hogy Románia az általános

59 Az 1980. február 10-én hatályba lépett magyar–román állampolgársági egyezmény 11. cikke kizárta a kettős állampolgárságot, magyar állampolgárságot csak akkor lehetett megadni, hogy ha a román fél „elbocsájtási okiratot” adott az érintett személynek. Az Egyezményt öt évenként kellett meghosszabbítani, legközelebb 1990. február 10-én járt le. Mivel 1989 júniusi adatok szerint több mint 14.000 romániai menekült személy tartózkodott az ország területén, ezen kívül több ezer, a román hatóságok engedélyével az utóbbi években Magyarországra áttelepült személy, akik köréből 1988 óta több mint 700 fő kérte a magyar állampolgárság felvételét, Bagi Gábor a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályáról javasolta az állampolgársági egyezmény módosításának kezdeményezését, „ha ez nem sikerülne, megfontolandónak tartjuk az Egyezmény megállapodás szerinti felmondását 1990. február 10-e előtt.” – ebben az esetben azonban a vízumkényszer bevezetésével kell számolni, jegyezte meg. Magyar részről csupán egy november 13-i szóbeli jegyzékben javasolták az Egyezmény módosítását, amit a román fél elutasított arra hivatkozva, hogy a 11. cikktől „nem tudnak eltekinteni”, és az Egyezmény egyébként is 1995. II. 10-ig van érvényben. MOL, a külügyminisztérium adminisztratív iratai Románia, 1989. XIX-J-1-k, 99. doboz, 128-1. ltsz., 7737/T.

60 Horn Gyula külügyi államtitkárnak az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága genfi ülésén 1989. február 27-én elhangzott beszédéről van szó.

emberi jogok biztosításának (munkához, tanuláshoz, lakáshoz való jog) élharcosa. Újabb példaként a Magyar Nemzet február 11-i számát említette, amely szerint Kolozsváron a Szent Mihály katedrális és a Mátyás szobor lerombolásáról határoztak. Követelte a cikk, hogy ne építsenek több tömblakást Kolozsváron, és a már megépültekbe ne román nemzetiségűeket telepítsenek. Hangsúlyozta azt, hogy a közvélemény félretájékoztatása nem csak a kétoldalú kapcsolatainkban, hanem az európai együttműködést illetően is nehézségeket okoz. Komoly intézkedéseket várnak a magyar fél részéről a Románia-ellenes propaganda megfékezését illetően, ezt alapvető feltételnek tekintik a kapcsolatok minden területen történő fejlesztéséhez. Véleménye szerint a PTT⁶¹ előkészítése és maga a testület tanácskozása is jó alkalmat teremthet a nézeteltérések elsimításához és a kapcsolatok javításához. A tárgyalásra szóló meghívólevelet a magyar vezetők részére megküldték, június végére pedig várják a szakértői delegációt. Véleménye szerint közös erőfeszítéssel, a jelenlegi árucsereforgalom megduplázása is elérhető cél, annak ellenére, hogy az e területen elért eredmény nem elhanyagolható.

Végül elnézést kért a találkozót többszöri elhalasztása miatt és kifejezte reményét, hogy hasonló jellegű megbeszélésre kerül sor a KÜM illetékese és a budapesti román nagykövetség között is. Erre annál is inkább szükség lenne, mert ha a kapitalista országokkal a kapcsolatainkat képesek vagyunk mindketten fejleszteni, akkor érthetetlen, hogy ez két szocialista ország között miért ütközik „akadályokba”, különösen akkor, ha ez a két ország szomszéd is.

Befejezésül tájékoztatott arról, hogy a román DTEI (ODCD) a Tokio utca 9. sz. alatt konzuli részlegünk számára épületet ajánl fel, ezzel is hozzá kívánva járulni a kapcsolatok javításához és a hosszú ideje rendezetlen bérlemény és bérletdíj rendezéséhez. Jelezte, hogy változatlanul igénylik a Batistei utcai kultúrház mielőbbi kiürítését és visszaszolgáltatását.⁶²

Válaszomban kifejtettem, hogy a kapcsolatok alakulásának, eseményeinek „visszhangja” van, ha rosszak a kapcsolatok, ennek visszhangját is el kell viselni. Türelem szükségeltetik egymás véleményének elviseléséhez is. Hangsúlyoztam, hogy értékelésemben szándékosan nem tértem ki az általunk is tapasztalt magyarellenes megnyilvánulásra, egyet azonban kénytelen vagyok

61 A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületéről van szó.

62 A Batistei utcában a Magyar Kulturális Házat kellett volna megnyitni – már egy évtizeddel korábban. A kétoldalú egyezmény végrehajtásától a román fél – különböző ürügyekre hivatkozva – elzárkózott, és a nyolcvanas évek második felétől rendszeresen követelte az épület kiürítését és visszaszolgáltatását. Ez utóbbtól azonban magyar részről elzárkóztak és sikerült az épületet „átmenteni”, hogy 1989 után végre eredeti rendeltetésének megfelelően megnyíljen benne a Magyar Kulturális Központ.

megemlíteni. A „Lupta întregului popor” c. lap 1989. II. számában megjelent cikkekre utaltam a szerző nevének konkrét megemlítése nélkül (Ilie Ceaușescu). Véleményem szerint a kapcsolatok leépítése, nagykövetségünk teljes elszigetelése nem a jövőbeni együttműködés fejlesztését szolgálja. Példaként említettem, hogy a Nagykövetség havonta rendez filmkocktételt, amelyen – meghívásunk ellenére – az RKP és a KÜM részéről nem vesznek részt, a meghívottakat telefonon a pártból való kizárással fenyegetik, akik pedig eljönnek, azokat több órás vattatásnak vetik alá a Securitate részéről. (Magas rangú pártfunkcionárius közölte egyik vendégünkkel, hogy ha ezekkel a „profasisztákkal” kapcsolatot tart, a pártból való kizáráson kívül, kitelepítésre is számíthat.)

Mi is tudjuk, hogy több, nemcsak Romániát, hanem a magyar kormányt is kritizáló cikk jelenik meg az általunk szabaddá tett sajtóban, ezek hangja, hangneme sokszor számunkra is bántó, de be kell látni azt, hogy ezek erőszakkal történő elhallgatása véleményünk szerint tovább már nem járható út számunkra.

A Petrescu által említett falfestésekre vonatkozóan elmondtam, hogy az egyes becslések szerint 30.000 főt megközelítő romániai menekültek⁶³ között a szocializmus ellenségei is megtalálhatóak, akik a megváltozott lehetőségek között nagyobb aktivitást fejtenek ki, mint Romániában. A kivándorlást illetően megjegyeztem – anélkül, hogy Románia belügyeibe beavatkoznánk – célszerűnek tartanánk megvizsgálni a kiváltó okokat, hiszen egyező a véleményünk, hogy az embereknek a szülőföldjükön kellene boldogulniuk.

A jövő hét folyamán lebonyolítandó vidéki utam céljaként megemlítettem, hogy további ismereteket és barátokat szeretnék szerezni. Eddigi romániai tapasztalatomként elmondtam, hogy bárhol jártam ebben az országban, barátságosan fogadtak, és meggyőződésem, hogy az emberek nem az újságban leírtak alapján orientálódnak.

A találkozó végén kölcsönösen megerősítettük azon szándékunkat, hogy a tevékenységünkkel a lehető legrövidebb időn belül kedvező feltételeket biztosítsunk kétoldalú kapcsolataink fejlesztésének.

A beszélgetés 2 óra 50 percet tartott. Petrescu a tárgyalás azon szakaszában, amikor a számukra sértőnek ítélt „ügyeket” sorolta fel, idegesen, kapkodóan viselkedett.

63 A Külügyminisztérium Konzuli Főosztályáról dr. Sáringer László egy szeptember 28-i feljegyzésében júniusi adatokra hivatkozva „több mint 18.000” menekültről írt. MOL, a külügyminisztérium adminisztratív iratai Románia, 1989. XIX-J-1-k, 99. doboz, 9773/T.

*Üdvözlettel
Szűts Pál*

MOL, a volt külügyminisztériumi vezetők hátrahagyott, központilag nem nyilvántartott dokumentumai, Ószi István külügyminiszter-helyettest irathagyatéka, XIX-J-1-u, 43. doboz, 3/27/F/Szt./1989., tisztázat. Az iratra Ószi június 8-án ráírta: „Bagi e. Váltsunk szót róla!”